

Marts 2010, 19. årg, nr. 1

NATUR vejleder

Tema:

Naturvejledning for småbørn

Naturvejlederforeningen i Danmark

Naturvejlederforeningen i Danmark er et fagligt forum for naturvejledere og naturskolepersonale samt andre der interesserer sig for naturvejledning med henblik på spredning af erfaring og information om naturvejledning.

Det overordnede mål er at fremme og opmuntre til naturskolevirksomhed og naturvejledning på et højt kvalitetsniveau samt at arbejde på, at alle sikres mulighed for naturoplevelser og friluftsliv.

Naturvejlederforeningen er ikke en egentlig fagforening - dertil har naturvejlederne for mange forskellige arbejdsgivere og ansættelsesforhold samt mange forskellige former for uddannelse.

Medlemsbladet NATURvejleder

Foreningen udgiver bladet NATURvejleder, som udkommer 4 gange årligt. Bladet indeholder artikler og temastof om naturformidling, debat, nyheder og »Tips og Tricks«, der er relevante for naturvejledere i hverdagen. Redaktionen forsøger at opsnuse, hvad der foregår på naturformidlingsområdet rundt om i landet og give det videre til medlemmerne via bladet. Derudover bringer bladet nyt fra de regionale netværk af naturvejledere og naturformidlere samt nyt fra Fællessekretariatet for naturvejledning, dvs. Friluftsrådet og Skov- og Naturstyrelsen.

Naturvejledernes årskonference

Årskonferencen er det årlige samlingspunkt for naturvejledere i Danmark.

Hver årskonference har sit eget tema, og arrangeres på skift mellem de regionale netværk af naturvejledere.

Årskonferencen 2010
afholdes 21.-23. april
på FDF Friluftscenter Sletten

Naturvejlederforeningens generalforsamling afvikles i forbindelse med årskonferencen. Her kan du få direkte indflydelse på foreningens arbejde og fremtid.

Naturvejlederforeningens
web-adresse er:
www.natur-vejleder.dk

På foreningens hjemmeside er der oplysninger om foreningens mål og virke samt links til naturvejledere og naturskoler i Danmark. Hjemmesiden har desuden en oversigt over kurser, der udbydes af naturvejledere.

NATURVEJLEDERFORENINGEN I DANMARK

v/ Dorrit Hansen, Bøgevang 27, 2830 Virum

Foreningens e-post: ugler@natur-vejleder.dk

Bestyrelsen:

Dorrit Hansen (formand)
Tim Holmegård Krat
Allan Winther
Marianne Hald
Arne Bondo-Andersen
Mads Christensen
Tomas B. Vilstrup
Jeppe Bjerghuis
Rikke Laustsen

dorrit.hansen@skolekom.dk 2125 7138
tim@naturformidling.dk 3584 0107
aw@fvc.dk 6532 4200
maha2@mariagerfjord.dk 2333 5038
arne1864@bbsyd.dk 7467 1164
madsc@odense.dk 3052 5641
naturvejleder@fdf.dk 8684 5759
jeppebjerghuis@gmail.com 2225 5089
rikke_laustsen@hotmail.com 3929 7206

Kasse og regnskab:

Tim Holmegård Krat
Lillevangsparken 16, 2670 Greve
(Husk at skrive dit medlems- eller abonnementsnummer når du betaler, især vigtigt ved homebanking)

Medlemsskab og adresseændring:

Kontakt redaktøren
Lars Stubkjær Nielsen på tlf. 4435 0035
eller på e-post: lsn@sns.dk

Begejstring og gå-på-mod med hele kroppen

0-3 årige modtager information med alle sanser og hele kroppen – det er da en genial målgruppe.

De har oven i købet et fantastisk humør og gå-på-mod, som er sjældent set. Man kan ikke starte for tidligt med naturvejledning – kun for sent.

Dette nummer af NATURvejleder handler om naturvejledning til de helt små børn fra 0-3 år. Og sikken et nummer!!

Man kan ikke andet end at blive glad, når man bladrer gennem bladet og ser billederne af små runde og glade ansigter. I det hele taget er dette blad fyldt med erfaringer fra forfatterne, som ikke kan lade være med at fortælle om alle de vidunderlige øjeblikke, der opstår når man formidler til de helt små.

”Geden lugter!” (læs mere s. 32)

-Ja den gør! og det er vigtigt at opdage.

Både hjerneforskning og psykologisk forskning viser at: ”I de første år af vores liv, danner vi grundlag for vores relationer til omverden. Det er i disse år, der er højest aktivitet på sanseintegrationsom-

rådet og udvikling af grundmotorikken. Det er her grundlaget for vores udvikling af kropslige, sociale, psykiske og læringsmæssige kompetencer dannes.” (læs mere i artikel s. 6)

Både lugte og lyde har vist sig at være vigtigere end synet, når de helt små skal lære. Måske er det derfor at sange og remser er så gode, når man skal formidle til små børn.

Lad fordommene om naturvejledning for denne målgruppe fare og sug til dig af både forskning, første håndserfaringer, projektbeskrivelser og tips til at komme godt i gang.

Netværket for Småbørnsformidling holder næste møde d. 18.6 2010. Skriv til Ida Kryger i Friluftsrådet og kom på listen, hvis du ønsker at deltage i netværket. Ida Kryger: ikr@friluftsraadet.dk

God læselyst

Anne Johannisson og
Anja Vensild Hørnell

Flyve som uglen og fange mus på jorden

Naturvejledning for småbørn3

Temaredektørernes leder

Hjerneudviklingens betydning for små børns læring.....6

Redaktionen har sammenskrevet 2 artikler af Ann Elisabeth Knudsen

Postkort9

NATURvejleder har fået et postkort fra Rikke Gård, Vuggestuen Corneliusmindevej

Grundmotorik og noget om at Blande sig-udenom 10

Mads Brodersen fra Vends Motorik- og Naturskole fortæller om sanseintegration

Krabbefangst og rejehop 12

En billedkavalkade fra en workshop på stranden, og en stranduge med 130 vuggestuebørn, fortalt af Rikke Laustsen, Tårnby Naturskole

Grønne spirer for de yngste 16

Friluftsrådets koordinator for Grønne Spirer, Ida Kryger, har de seneste år sat øget fokus på de mindste, og vuggestuer og dagplejegrupper er nu aktive i Grønne Spirer

Samarbejdet med de yngstes voksne..... 18

Jacob Jensen fra Tårnby Naturskole fortæller hvordan de samarbejder med vuggestuepædagoger og dagplejere

Naturdagplejen i Odsherred Kommune 20

Læs hvordan Trine Stevns Sørensen, dagplejepædagog i Odsherred Kommune, samarbejder med den lokale Naturskole

Raske rollinger til Åbent Hus for dagplejen..... 22

Øjnene bliver store hos både børn og voksne, da det første røde glimt af Mikkel Rævs hale dukker frem inde mellem træerne..., men der er også andet der får børnenes øjne på stilke, siger Tine Nord Raahauge fra Slagelse Naturskole

Postkort 25

NATURvejleder har fået et postkort fra Gitte Vigsø Petersen, dagplejepædagog fra Dagplejekontoret i Tårnby Kommune

NATURvejleder udgives af
NATURVEJLEDERFORENINGEN I DANMARK

Naturvejlederforeningen på Internettet:
www.natur-vejleder.dk

Redaktionens postadresse er:
Lars Stubkjær Nielsen
Skov- og Naturstyrelsen
Fægdyden 1
3500 Værløse

Redaktionens e-post, fax og tlf.:

lsn@sns.dk
Tlf. 44 35 00 35
Mob 21 21 97 08

Tips&Tricks redaktion:

Dorrit Hansen
E-mail: dorrit.hansen@skolekom.dk

Redaktion:

Stella Blichfeldt (SB); stb@sns.dk
Anne Johannisson (AJ); ajo@sns.dk
Ulla Didriksen (UD); ud@zoo.dk
Anja Hørnell (AH); anjanatur@gmail.com
Dorrit Hansen (DH); dorrit.hansen@skolekom.dk
Kari Hald (KH); karh@vordingborg.dk
Allan Gudio Nielsen (AGN); allan.nielsen@dof.dk
Finn Lillethorup (FL); finli@vejle.dk
Allan Winther (AW); aw@fvc.dk
Lars Stubkjær Nielsen (LSN) (ansh); lsn@sns.dk

Kursus for personale i vuggestuer 26

Thomas Gyalokay, naturvejleder i Høje-Taastrup Kommune, øser ud af erfaringerne med 14 dages kursusdage årligt i 13 år for daginstitutioner

Naturvejledning for 0-3 årige 28

Er der forskel på om det er 0-6 årige eller de helt små 0-3 årige der deltager i rygsækkonceptet "Naturekspeditionen". Det ved projektleder Karin Winther fra Vesthimmerland Kommune

Storbysmåbørn ud i det grønne 30

Kan man tilpasse aktiviteter for børnehavebørn, bl.a. sejle i kano, fiske rejer, hoppe i waders, til vuggestuebørn. Det løfter Frank Olsen og Lis Vallentin fra Naturværkstedet Kløvermarken, sløret for

Geden lugter..... 32

"Naturesamarbejdet" har metodeudviklet på naturaktiviteter i et besøgslandbrug. Carsten Drasbæk fortæller om det 2 årige pædagogiske udviklingsarbejde

Postkort 33

NATURvejleder har fået et postkort fra Lis Niebe, Vuggestuen Skottegården

Postkort 34

NATURvejleder har fået et postkort fra Rie og Marianne, Vægterparken

Konference - hurtig tilmelding 34

"Naturen i læringen og læringen i naturen" afholdes 10. maj. Tilmelding 9. april

En øjenåbner..... 40

Susanne Friis Pedersen fortæller fra IRF konferencen i Bolivia

Langt ude - Højt oppe 42

Kari Hald fortæller også fra IRF konferencen i Bolivia

Nyt fra bestyrelsen og formandens leder 44

Nyt fra Fællessekretariatet 49

Lokalnyt 50

Tips
&
Tricks

På siderne 36-39

NATURvejleder udkommer:

Marts (med deadline: 1/2)
Juni (med deadline: 1/4)
Oktober (med deadline: 1/9)
December (med deadline: 1/11)

Artikler til optagelse i bladet:

Artikler modtages som e-post.
Se skrivevejledning på foreningens hjemmeside:
www.natur-vejleder.dk

Kommende temaer:

Juni: Sex i naturen (SB, KH og AGN)
Okt: Biodiversitet (UD og FL)
Dec: Fisk (AW og LSN)
Mar: ikke fastlagt

Temaredeaktører for dette nummer:

Anne Johannisson & Anja Vensild Hørnell

Opsætning/Layout: Lars Stubkjær Nielsen

Forside-foto:

Karin Winther

Copyright:

Gengivelser fra bladet er tilladt med kildeangivelse.

NATURvejleder er Svanemærket

Oplag: 850 ex. på gallerie art silk-papir
Tryk: From Grafisk, Kolding

Hjerneudviklingens betydning for små børns læring

Redaktionen har sammenskrevet 2 artikler skrevet af:
Ann Elisabeth Knudsen
lektor, konsulent og foredrags-
holder

For at forstå, hvilke formidlingsmetoder, der har bedst virkning på de helt små børn, har vi fået Ann Elisabeth Knudsen, lektor, konsulent og foredragsholder til at skrive noget om hjernes udvikling hos de helt små børn. Artiklen er sammenskrevet af to artikler og forkortet af redaktionen.

En vigtig pointe for overhovedet at kunne tale om hjerneudvikling og modning hos børn er, at hjerner udvikler sig som de bliver påvirket til. Nerveceller som ikke bliver brugt dør og der kommer ikke nødvendigvis nye i deres sted. Men når vi stimulerer hjerner – synger, læser, leger, tegner, laver motorik osv. så opstår der flere og flere forbindelsestråde mellem de nerveceller, der bliver brugt!

Hjerner udvikler sig ved at der kommer flere og flere nerveceller frem til ca. 1½ års alderen og derefter begynder hjernen at sortere, ordne og smide væk i nerveceller, der ikke længere skal bruges til noget. Så det tidspunkt i et barns liv, hvor der er flest nerveceller i hjernen er midt i vuggestuealderen. Det er ikke det samme som at sige, at her er hjernen så også mest velfungerende. Hjernen har brug for at specialisere sig (sortere i nerveceller) for at kunne fungere optimalt.

Så alle slags børn – stærke og svage – har mulighed for hele livet at udvikle tættere neuralt netværk i hjerneområder, som bliver stimuleret. Det vigtige i arbejdet med og forståelsen af børn er, at de ”rykker” i forhold til deres udgangspunkt.

Det spændende nye hjerneforskningen har at byde ind med i den pædagogiske debat i dag er knyttet til den teknologiske udvikling. For bare 10 år siden var hjerneforskningen henvist til at hente en

stor del af sit materiale fra sygt nervevæv, skader, traumer, obduktioner osv. I dag kan man med de nye PET og SPECT scannere måle blodgennemstrømningen i hjerneområder, når de aktive under forskellige typer af opgaveløsning. Så for første gang nogen sinde taler hjerneforskningen på baggrund af sunde, raske gennemsnitlige mennesker i funktion!

Relationer vigtige for læring

Der er ingen børn i verden, der lærer noget for deres egen skyld. Børns begrundelse for at lære noget er altid, at de er i en relation til en voksen f.eks. en pædagog, dagplejemor eller en naturvejleder, som de rigtig godt kan lide, og så vil de så gerne at han eller hun skal synes om dem. Børn i alle aldre lærer altså først fremmest i kraft af følelsen af samhørighed og relation.

Hjernens modning har særlig interesse i forbindelse med, hvad man kan forvente af børn og hvornår - altså med andre ord, hvornår er der kontakt ved forskellige pædagogiske tiltag. Hjernemodning handler om rækkefølgen hjernen får myelin i, fordi dette er essentielt for børns opfattelsesevne, eller hvornår man kan regne med, at en bestemt pædagogisk indsats kan ”betale sig”.

Myelin er fedtskeder som sidder omkring nervecellens axon, og som sikrer at de elektriske impulser transporteres fra celle til celle via vævsvædsken – eller når ”de rigtige steder hen”.

Viden om rækkefølgen i hjernemodningen er nødvendig, hvis man gerne vil have held til at indgå i en kvalificeret dialog med børn - ”at få hul igennem til en bestemt aldersgruppe.”

Selvfølgerlig sker der en masse i hjernen hos barnet allerede som foster. Men det

vigtigste er, at den del af hjernen, som har myelin, når et barn bliver født er den forlængede rygmarv, hjernestammen og så en lille håndfuld af det vi kalder den gamle del af hjernen (Blok 1) Det er den del af hjernen som varetager overlevelsesfunktionerne, vågenhed og beredskab, åndedrætsfunktioner og medfødte reflektoriske reaktioner.

Gentagelser med overraskelser

Det er også den del af hjernen, som bestemmer mængden af impulser, som sendes ind i resten af hjernen. Dette betyder i praksis, at børn helt frem til 3 års alderen væsentligt styres af de færdigudviklede funktioner i blok 1. Dvs. at de først og fremmest opfatter via sansning og egen bevægelse. De har brug for mange gentagelser og det virkeligt svære i formidlingen her, er, at de samtidig har brug for at hjernestammeaktiviteten holdes oppe med mange skift og overraskelser. Når gentagelserne bliver identiske eller monotone, så falder hjernestammeaktiviteten og børnene går helt bogstaveligt på "stand by". Det nok så interessante i denne sammenhæng er, at hvis man gerne vil stimulere hjernestammeaktiviteten hos et barn undervejs i en læring, så er det især lugte- og smagssansen der har effekt. Når et menneske lugter til noget, sendes signaler direkte mellem blok 1 og hjernebarken, hvor det lagres. Herefter er sansehierarkiet: føle-, høre- og først til sidst er det synssansen, der har effekt på hjernestammeaktiviteten!

I denne periode opleves f.eks. levende billeder, film som livagtig virkelighed, de kan endnu ikke skelne sig selv og tingene. Derfor kan man som naturvejleder opleve små børn, som er bange for en hånddukke, som kommer lidt for tæt på.

Hjernen og sanserne

Vi tror sædvanligvis at vi lever i en visuel verden, og at det er naturligt for os at være visuelt orienterede, men det viser sig, at det ikke forholder sig helt sådan. I hvert fald, hvis man ser på børns sanser og opfattelsesevne.

Amerikanske studier har vist, at små børn foretrækker lyde frem for billeder, og de bliver kun langsomt visuelt orien-

Vindharpens lyd fascinerer....

terede. I forsøg, hvor børnene blev udsat for flere typer stimuli ad gangen – forskellige lyde kombineret med billeder – viste det sig, at i de fleste tilfælde foretrak børnene tilfældige lyde frem for det visuelle. Nye billeder fangede ikke deres opmærksomhed, med mindre de blev vist sammen med nye lyde. En af konklusionerne var, at fordi lyde er midlertidige bliver børns opmærksomhed automatisk rettet mod dem, og samtidig bekræftedes det, at lyde er essentielle for at kunne lære sprog – havde de foretrukket visuel information; hvordan skulle de så lære at tale? Derfor kan det være oplagt, at sætte lyde på, remser eller sange, når man f.eks. skal formidle snegle for små børn.

Fra børnehave- til skolealder

Det næste område i hjernen, som får myelin er blok 2 - baghoved, isselap og tindingelapperne. Det sker gennemsnitligt omkring 3-5 års alderen.

Det er i tindingelapperne vi har vores hukommelsessystemer og vores intelligenser.

I denne alder er hjernen stadig ikke modnet til at børn kan skelne fantasi og virkelighed.

Børn i denne alder tænker egocentrisk,

dvs. med udgangspunkt i egne umiddelbare følelser, hvad de kan lide/ikke lide. De har stadig meget brug for voksne, der fungerer som pandelapper, dvs. styrer og strukturerer både i oplevelsessituationen og efter, når oplevelsen og læringen skal lagres i hukommelsen. Dette betyder, at den voksne formidler må have fokus på musik, ordbilleder, ordkort, rim og remser, rumlige dimensioner, at have tingene i hænderne, røre ved, ud i osv. Også gerne samtidig med anden aktivitet!

Det sidste i hjernen som får myelin er pandelapperne, blok 3. (6-7 års alderen og igen i puberteten.) Pandelapperne fungerer som en overordnet samlefunktion. De modtager signaler fra resten af hjernen. De styrer, ordner, strukturerer. De er basis for barnets evne til at se sig selv udefra, begyndende abstrakt tænkning, evnen til at have et fokus og koncentrationsevne.

Styrk hjernen – brug kroppen!

Storhjernens rummer motoriske centre og det er her der i første omgang modtages impulser fra f.eks. benene, når man går op af en trappe. Efterhånden som hjernen opdager, at trappeklatring består af en række bevægelser som gentages i et bestemt mønster, så tager lillehjernens over. Den er så at sige skabt til at styre rutinearbejde, og med sine milliarder af nerveceller er den godt rustet til opgaven.

Denne form for ubevidst kropslig læring finder sted hele tiden og når hjernen først har lært et rutinepræget bevægelsesmønster, sidder det godt fast. Vi taler ofte om at ”det sidder i kroppen”, og erfaringen viser, at jo mere kroppen er involveret, jo bedre husker vi. Kroppen er klangbund for al indlæring.

At træne balancen

Hver gang vi arbejder med koordinering af højre og venstre side af kroppen – så arbejder vi med hjernebjælkenes funktioner. Og den ultimative hjernebjælkefunktion alle børn skal opnå er, at lære at læse, skrive og stave. Dvs. når en børnehave eller skole sætter tid af til at krybe og kravle, til at klatre, at holde en rytme med den ene hånd og en anden med den anden osv. så er den motoriske

træning i virkeligheden forstadier til eller understøttelse af læseindlæring. Når man arbejder med at automatisere bevægelser ved hjælp af gentagelser, så trænes hippocampus, som altså også fungerer som et hukommelsessystem! At arbejde med ”krop i rum” på legepladsen eller sørøverleg i idrætstimen er at arbejde med højre hjernehalvdels rumlige intelligens, som er overordentlig nyttig, når barnet f.eks. senere godt må fatte grundprincipperne i geometri, rumfang, mængdelære, kemi og fysikforsøgene og abstrakt matematik. Træning af fin og fingermotorik understøtter sproget, stimulation af flere sansekanaler understøtter hukommelsen osv. osv. Leg, rytmik, motorik og bevægelse er ikke kun vigtig at have fokus på, for at vores børn skal blive sunde og få gode motionsvaner, det er mindst ligeså vigtig for indlæring, hukommelse og motivation!

God motorik frigiver energi til læring

Man kan groft sagt sige, at bevægelsesmønstrene efterhånden bliver kodet og lagret som små bevægelsesprogrammer i netværk bestående af nerveceller. Disse netværk ligger blandt andet i rygmarven. Selv om programmet er ”skrevet” og lagret, bliver det finjusteret hver eneste gang, det kører. Justeringerne foregår i samspil med vores sansesystem. Det er grunden til, at vi kan finde ud af at gå på forskelligt underlag, uden at vi nødvendigvis har øjnene rettet mod jorden konstant. Men det er helt klart også et indlæringspotentiale vi er nødt til at benytte os af i den motoriske træning med børn. Jo mindre energi de skal bruge på almindelige kropslige funktioner, fordi de er lagrede, jo mere energi kan de frisætte til kompliceret læring i skolen.

De to artikler kan læses i deres fulde længde på:

<http://www.natur-vejleder.dk/>

Læs evt. selv mere på: <http://www.newscientist.com/channel/being-human/mg18424785.400>.

Se også: <http://researchnews.osu.edu/archive/sounvisu.htm>

Kære NATURvejleder

På en dejlig sommerdag var børn og voksne fra vuggestuen var på vej til stranden, for at mødes med Naturskolen. På stranden gik børnene i gang med at mærke på vandet, lege med tangen, fiske med fiskenet og se og røre ved krabberne, som var nede i en balje med vand. At se krabberne bevæge sig i vandet, mærke på skjoldet, og prøve at holde den og mærke hvordan den bevæger sig. De kilder! At dufte havvandet, se de små bølger og tangen der skvulper rundt i vandet, og som de kan fange med hænderne. Er vandet koldt eller varmt? Og hvordan smager havvandet? Hvordan føles det at røre ved krabber og tang? Nogle børnene var meget nysgerrige og ville rigtig gerne både, røre og holde krabberne, tang, og vand. Andre var mere tilbageholdene, og skulle overvinde deres lille "frygt".

De små børn lærer gennem deres sanser. Det at børnene er nysgerrige og aktive i at ville undersøge naturens mangfoldighed, giver dem en sanseoplevelser og mod på at turde udforske miljøet omkring dem. Dette vil med tiden være med til at udvikle deres fortrolighed med livet, som det udfolder sig i naturen. Netop dette er en af vores vigtigste opgave som voksne; at give børnene denne mulighed. Netop derfor er det også så vigtigt at have et godt samarbejde med Naturskolen. Naturskolen har den fornødne viden om naturen og kan inspirere til, hvordan vi kan arbejde med natur og pædagogik. Og vi voksne i vuggestuen, kan være med til at understøtte og udfordre børnene til at være aktive, nysgerrige og undersøgende, i forhold til naturens mange oplevelser og muligheder – ude i "den store natur", såvel som hjemme i vores egen lille have.

Venlig hilsen Rikke Gård

Leder af Vuggestuen Corneliusmindevej

Grundmotorik og noget om at Blande sig – udenom

De første år er vigtige.

I de første år af vores liv, danner vi grundlag / forudsætninger for vores relationer til såvel andre levende væsener som omverden. Det er i disse år, der er højest aktivitet på sanseintegrationsområdet og på udvikling af grundmotorikken. Altså er det her vores grundlag for senere udvikling; kropsligt, socialt, psykisk, læring osv. dannes. Man kan sige at vi i disse år danner grundlaget for vores habitus, som følger os resten af livet. Derfor er det på alle måder vigtigt; hvad, hvordan, i hvilken rammer og ikke mindst i hvilken stemning vi naturvejleder til denne målgruppe. Der er vigtigt at børnene i denne alder får gode oplevelser i og med naturen.

De 0-3 årige er i særlig grad på et livsstadie, hvor udvikling gennem sansemotorik, sanseerfaringer, begrebsverden og sprog (i nævnte rækkefølge) er i højsædet. Derfor vil jeg i det følgende lave en, urimelig kort, gennemgang af den sansemotoriske forudsætning, vi møder hos netop denne målgruppe.

Grundmotorik

Grundmotorik er den medfødte motorik, som er ens hos alle mennesker.

Grundmotorikken deles i to; grovmotorik og finmotorik. Grovmotorikken driver bl.a. via reflekser barnet fra liggende til gående/løbende. Finmotorikken er det, der udvikles i hænder, ansigt, munden, øjet ol. - også igangsat af reflekser. 8 sanser: Vi siger i daglig tale at vi har 5 sanser; synet, hørelsen, lugtesansen, følesansen og smagssansen. Der findes tre sanser mere, som vi ikke kan undvære, men som vi i dagligdagen ikke mærker så meget til (altså når de virker). Disse tre er de primære sanser, det er: Vestibulærsansen - også kaldet labyrintsansen.

Taktilsansen - følesans igen da den findes med to funktioner; den undersøgende og den beskyttende.

Kinæstisansen - eller muskel/led sansen

som sørger for at disse indstilles efter de udfordringer kroppen skal løse.

Til sammen udgør disse sanser, sammen med synet, den samlede balance.

Disse sanser skal stimuleres hele livet for at fungere optimalt. Desværre er understimulerede sanser blevet en folkesygdom, med et utal af følgelidelser som konsekvens. Men kuren er enkel, det handler blot om at bruge sanserne, så bliver de bedre. Det bedste sted til denne træning er naturen, da den byder på det mest varierede miljø. Herude er der skiftende udfordringer i takt med at vejret, døgnnet og årstiderne skifter.

Grundlege

Lege der er ens for alle børn i alle kulturer, samfundslag og til alle tider. Grundlege er de lege barnet bruger for at udvikle sig. Sansemotorisk, psykosocialt og talesprogligt. Altså er grundlege ikke det samme som f.eks. fodbold, rundbold, eller andre lege som vi lærer.

Grundlege kan godt være motiveret af noget barnet ser eller oplever. Men de opstår mindst lige så ofte spontant. Børnene leger det, de givne omgivelser indbyder til og det de lige nu er i gang med at "træne". Nu er det ikke sådan, at et barn på f.eks. 15 måneder tænker; "nu er det sandelig tid at få noget erfaring med udemiljøet, derfor skriger jeg indtil de åbner døren". Det er noget de rent instinktivt søger. Vi er indrettet med nysgerrighed som driver os til at opdage noget nyt og spændende. Et barn i omtalte målgruppe kan ofte blive frustreret ud i det hysteriske, hvis der er barriere for at denne motivation kan blive opfyldt. Barrierer for denne udvikling kan være uinteressante og ensformige miljøer, utrygge rammer, afbrydelser (mangelende tid) problemer i grundmotorikken ol.

Grundlege giver, via sansernes input til hjernen, en uendelig masse af sanseintegration, som bliver lagret i hjernen til erfaringer, -som igen giver stof (fantasi)

Af Mads Brodersen
Vends Motorik- og Naturskole

til nye lege, som giver endnu mere erfaring i hjernen om verden samt endnu mere styr på kroppen, det sociale osv. Altså en positiv cirkel.

Vi voksne burde sætte mere fokus på grundlegene og lægge de gode rammer for børnenes grundlege. Det er her børnene får alle de byggesten der skal bruges for at udvikle de forfinede færdigheder, man skal mestre i et hyperkomplekst samfund, som det vi lever i. Vores opgave er at lægge de gode rammer.

Det der efter min mening er vigtigst, når det handler om de 0-3 årige, er at vi ikke virker hæmmende. Vi skal passe på at vi ikke planlægger deres umiddelbare naturoplevelser ihjel, at vi ikke lægger vores eller andre voksnes begrænsninger ned over dem. Husk at, selvom du selv ved hvordan en regnorm smager, så kan det være svært at forklare til denne gruppe, de har jo ikke noget at sammenligne med. De skal selv ud og sanse naturen. Jeg har oplevet børn der troede at æg gror på træer og studerede der var ved at vælte i kanoen af skræk da vi mødte en sæl. Hvis disse mennesker havde oplevet naturvejledning på det sansemotoriske plan, så havde deres verdensbillede nok været mere nuanceret.

Opsummering

Naturvejledning til de 0-3årige skal efter min mening tilrettelægges ud fra en forståelse af målgruppens behov for udvikling af forudsætninger via sanseintegration. Vejlederen bør påtage sig rollen som, den der blander sig -udenom. Altså den der sørger for at der er et spændende miljø at udforske/lege i og viser vejen ved selv at være nysgerrig, opmærksom og ved at udstråle glæde ved at være i naturen. Frem for alt er det vigtigt at vi pakker ud af en rygsæk eller på anden måde signalere at, her har den voksne tænkt sig at være længe, så det kan godt betale sig at gå i gang med at udforske. Husk de gør som vi gør, ikke som vi siger. Tid er en mangelvare i vores samfund, især tid med voksne der er kvalificeret til stede.

Vi kan kun komme for sent i gang med at naturvejlede. Gå ud og slip legen fri. Det er god naturvejledning.

Kom nu verden er forandret!

Forleden så min ca. 15 måneders datter, Dagmar, sit snit til at smutte ud. Jeg mødte hende i sutsko og med huen under armen på vej ud i haven. Først tænkte jeg; hvad skal vi dog lave, alt er jo dækket af sne? Hvis Dagmar havde et tilpas udviklet sprog, ville svaret nok være noget i retning af følgende; "Jeg er i øjeblikket i en proces, hvor jeg tilegner mig flest mulige sansemotoriske erfaringer, som jeg resten af mit liv skal bruge til grundlag for komplicerede, abstrakte tankeprocesser, til at genkalde stemninger og positive følelser for naturen generelt og meget andet. Hvis du begrænser mig i denne proces bliver mit læringspotentiale, min lyst til at opholde mig ude og hele min generelle udvikling begrænset. Det er muligt at du ikke selv oplever det, men for mig er hele verden forandret pga. snefald og frost og denne forandring har jeg foreløbig kun et visuelt indtryk af. Hvis jeg senere i livet skal kunne lære noget om verden, kræver det, at du nu giver mig muligheden for at erfare disse nys tilkomne muligheder for detaljeret sanseintegration. Din voksen-hjerne kan muligvis ikke gennemskue mulighederne for grundlege i dette miljø, men så lad mig føre an og bland dig udenom. Tag evt. dit kamera med, det plejer at hjælpe dig til observatørrollen, så forstyrrer du mindst muligt og hvis du så vil sørge for at jeg ikke fryser, falder ned ol. og eller deltager perifert med god stemning og evt. ideer til aktiviteter, så er mine udviklings rammer lagt!."

Som sagt så gjort. Vi gik ud og Dagmar førte an i den næste times tid. Hun og hendes kollegaer søger selv hvad de har brug for, på forskellige tidspunkter i deres udvikling. Det værste vi kan gøre er at blande os.

Vends Motorik- og Naturskole tilbyder motorik, natur og friluftsvejledning i hele Danmark.

Vi laver kurser, uddannelse, konsulentarbejde, foredrag, forskning, projektarbejde, traditionel vejledning mv..

Vi er hjemhørende på Nordvestfyn (Baaring/Asperup) og er privatejet.

Kontakt os via hjemmesiden

www.motorikognatur.dk

Krabbefangst og rejehop - leg og læring i vandkanten

Naturformidling for de yngste – overordnet perspektiv

Af Rikke Laustsen
Naturvejleder
Tårnby Naturskole

På Tårnby Naturskole arbejder vi over en 3 års periode på, at sætte fokus på natur i forhold til det pædagogiske arbejde, med de yngste børn.

Gennem denne indsats ønsker vi at synliggøre, hvordan naturen i pædagogisk arbejde kan;

- indtænkes og inddrages i et bredt perspektiv i forhold til læreplanerne
- bruges som virkemiddel, i forhold til videreudvikling af bl.a. motorik, sprog og kompetencer
- danne grobund for nye førstehånds erfaringer og ny læring
- give børn og voksne gode fælles oplevelser i et uformelt og appellerende læringsmiljø.

Naturskolen forsøger via formidling, aktiviteter og kurser, at give de 0-3 årige børn og personalet, konkrete og sanselige oplevelser med og i naturen. Vi ønsker og håber at børnenes oplevelser og

erfaringer kan være med til at bane vej for ny læring. I det lange perspektiv håber vi, at et tidligt kendskab til naturen kan være med til at gøre børnene fortrolige i naturen, samt være med til at ”forme” dem og præge deres holdninger og valg, i forhold til natur og miljø, senere i livet.

Ved at tilbyde naturvejledning til hele førskoleområdet, bakker Naturskolen op om Tårnby Kommunes fokusområde ”Det sunde børneliv”. Alle kommunens daginstitutioner samt dagplejen skal arbejde med et eller flere af indsatsområderne; udeliv, fysisk aktivitet og sund kost. ”Det sunde børneliv” indgår som en obligatorisk del af den pædagogiske læreplan i alle kommunens daginstitutioner, samt i dagplejen.

Arbejdet med daginstitutionsoverområdet, med særlig fokus på de 0-3 årige, støttes af Friluftsrådets Tips- og Lottomidler, i form af et løntilskud.

Havformidling for småfolk - et eksempel

Dagen blev skudt i gang i vandkanten, hvor bare ben var et must. Første aktivitet bestod i at hente vand til akvariet – det gik som en leg og børnene udviste stor glæde ved at lege med vand.

Let for nogle og svært for andre, at koordinere bevægelserne i vandet OG styre spanden samtidig

Med akvariet fyldt til randen, skulle der findes beboere til akvariet. På stranden lå et reb, der førte ud i vandet. Børnene hev i rebet og op af vandet kom en krebseruse fuld af krabber - der blev gjort meget store øjne!

De livlige krabber blev studeret nøje. Forundringen og nysgerrigheden var stor!

Efter tid til forundring blev krabberne tømt over i akvariet og en krabbe blev håndteret. Krabben blev undersøgt på alle leder og kanter; hvor er dens øjne og mund, er den blød eller hård, hvilken farve har den, hvad mon den bruger sine klør til osv. Reaktio-nerne ved at se krabben på nært hold var mange. Nogle børn syntes krabben var skrækindjagende og lidt farlig.

En død krabbe blev håndteret med ømhed og dannede grobund for en snak om liv og død

Måske var krabberne sultne? Pædagoger og børn lavede krabbe-klemmer og gav sig i kast med at fodre og fange krabberne i akvariet. Børnene iagttog, hvordan krabben brugte sine klør til at holde på maddingen og hvordan den spiste.

Krabben blev genstand for stor jubel, når den kunne hales op i luften, med klørne hægtet fast i maddingen og i fuld gang med at æde

Mens børn og voksne stod om akvariet, blev der samlet en stor bunke tang med et rejehov. Børn og voksne hjalp hinanden med at rode i tangen - var der noget der bevægede sig? Masser af dyr dukkede op i tangbunken. Ih, hvor en reje kilder i hånden og hvor kan den hoppe og springe! Det blev lidt af en udfordring for børn og voksne og håndterede de små sprællende dyr. En stor fotobakke gjorde det nemt at iagttage dyrenes form, farve og bevægelse.

Fotobakkens indhold undersøges koncentreret

Børnene fandt hurtigt ud af at de kunne se dyrene efter i ”sømmene”, ved hjælp af cuvetteglas.

Cuvetteglassene var et godt og brugbart redskab, der gjorde det muligt at komme helt tæt på dyrene, uden at dyrene led overlast. Børnenes indtryk affødte mange undrende blikke!

De børn der trængte til en motorisk udfordring kunne ”lufte” en and.

Det kræver koncentration at gå i vand til lårene, på ujævn bund og samtidig indleve sig i rollen som ”andemor” og holde styr på fuglen!

Fakta om strand-ugen

Naturskolen havde i løbet af ugen besøg af 130 vuggestuebørn og 40 pædagoger. Dagligt deltog 4 vuggestuer og 2 naturvejledere i workshoppen ved Amager Strandpark. Workshoppen varighed var 2 timer.

Erfaringen viste at, de børn der deltog flere dage udviste genkendelsesglæde og blev mere modige og fortlørlige med aktiviteterne og håndteringen af dyrene. De voksne blev mere selvhjulpne, mere modige i forhold til håndtering af dyrene og tog større del i aktiviteterne.

Målene med workshoppen på stranden

At give børnene:

- Introduktion til nogle få karakteristiske havdyr
- Konkrete og sanselige oplevelser og erfaringer med udgangspunkt i ”hav”
- Udfordringer til fin- og grovmotorik i forhold til sand/vand/dyr
- Mulighed for at være nysgerrig, undersøgende og undrende via aktiviteterne
- Mulighed for at være aktive deltagere i et uformelt læringsmiljø

Efter 1½ time begyndte de små maver at rumle – det var tid til mad og middagsøvn. Inden madpakken, satte vi smådyrene og krabberne fri.

Vi undersøger om krabben selv kan finde vej ned til vandet

Grønne Spirer for de yngste

Af Ida Kryger
Koordinator for Grønne Spirer
Friluftsrådet

Friluftsrådets Grønne Spirer er udviklet som et tilbud til børneinstitutioner, dermed også vuggestuer.

Fokus har dog mest været på de 3-6 årige, hvor interessen for Grønne Spirers tematiserede naturaktiviteter har været størst.

Det seneste år har vi øget fokus på de mindste, således har flere vuggestuer modtaget Det Grønne Flag, og senest har også dagplejegrupper tilmeldt sig ordningen.

Grønne Spirers værktøjer

I Grønne Spirer ønsker vi at motivere og uddanne de voksne via vores materiale og kurser. På kurserne er det primært naturvejledere, der står for undervisningen via naturaktiviteter og oplæg om naturpædagogik.

Vi oplever at kursusdagene uden børn er meget vigtige for naturpædagerne - ikke mindst 0-3 års personalet. Muligheden for fordybelse på de voksnes præmisser uden børn er et væsentligt supplement til de udflugter og ture med naturvejlederen, hvor også børnene er med.

Det seneste år er vi på mange opfordringer begyndt at lave kurser, hvor de 0-3 årige får særligt fokus. Senest en stor konference i Viborg i december 09.

Hovedkonklusionerne fra de første år med Grønne Spirer for de mindste er: De spontane oplevelser er vigtigst. De voksne skal dygtiggøre sig i at følge børnenes spor.

De voksne kan dreje børnenes fokus mod små og store naturoplevelser ved selv at være opmærksomme og nysgerrige.

De voksne kan arbejde med børnenes koncentrationsevne ved at søge at fastholde dem i en særlig naturaktivitet.

De voksne har en stor udfordring i at styrke de 0-3 åriges motoriske udvikling. Her fremhæves naturen som sublim, men det vigtigt, at de voksne vælger de rette rammer og natursteder.

De voksne kan arbejde med empati og sociale kompetencer ved at lade børnene passe og tage vare på dyr, f.eks. snegle og regnorme, gerne i terrarier i korte perioder.

Tematiserede aktiviteter med vuggestuebørn er fint, som et tilbud, hvor det enkelte barn kan være med så længe det kan koncentrere sig og er interesseret.

Via de fremsendte rapporter fra institutionerne, får Grønne Spirer en unik indsigt i pædagogernes naturaktiviteter. Her følger nogle Eksempler på naturar-

bejdet med de 0-3 årige i Grønne Spirer - institutionerne

Helsted Børnehus og fuglene

De yngste børn har haft et fugleprojekt i løbet af vinteren. De har været med til at indkøbe og blande fuglefoder og kan også inde fra stuen se fuglene, når de kommer for at spise. Børn og voksne har sammen lavet et foderbræt. De mindste børn er meget optaget af ritualerne omkring fuglefodring på brættet. Oplevelserne ved institutionens eget foderbræt kombineres med ture i parken, hvor der sættes fokus på fuglene. Institutionen har anskaffet bånd med fuglestemmer, som børnene lytter til f.eks. under måltiderne.

Hele børnehuset har haft et emne om Solsorten. Mens børnehavebørnene lærte at se forskel på hende hun og han, har de yngstes pædagoger observeret, at de mindste børn genkender Solsorten. De peger ud på fuglen og derefter peger de på billederne på stuen. Institutionen har i øvrigt en videoovervåget redekasse.

Granly i Silkeborgs høstuger

I Granly har vuggestuebørnene deltaget i temaet om høst. De yngste var med til at samle i naturen. Bær blev spist med der samme, æbler og kastanjer kom med hjem, korn og lyng blev brugt til at pynte op med. Alt hvad børnene havde med hjem, kunne bruges til pynt. De største børn trak hyben på ståltråd under stor koncentration.

At smage har stor betydning. Hjemmelavede grøntsager i suppe tillavet over bål er en sanselig oplevelse, som de yngste deltager i. De er med til at ælte dej og rive gulerødder. Selve høstfesten oprandt med høstlege og rundkreds som de små var med i det omfang de kunne.

Koglehuset i Holstebro sanser naturen og laver selv mudderbilleder

En pædagog fortæller:

”Næste gang vi tog i skoven skulle vi

selv lave vores maling og det bestod af vand og jord som blev til mudder. Børnene var inspirerede af foregående ture og brugte grene og kogler til at male med. Børnene var ikke bange for at putte hænderne i mudderet og male med det på lærredet.

I mens vi sad og nød bålet og ventede på at lerperlerne blev færdige, udhulede vi nogle hyldegrene, som vi også kunne bruge som perler. Selv de små på 1½-2 år kunne udhule de små grene med en skrue. Det var svært at sætte perlerne på snoren, men det lykkedes for alle til stor begejstring.

Fra jord til bord

En institution har et jord til bord-forløb for vuggestuebørnene. De planter i potter, oplever at det spirer, senere graves køkkenhaven, der plantes ud, de små lægger kartofler og senere høstes der. Det er naturligvis frivilligt, hvor meget børnene deltager, alle er med på deres eget niveau. Nogen får meget ud af at se og undres over, hvad de voksne laver. At lege med jorden, grave, plukke jordbær og vande med deres små kander er altid populært, og de fleste har efterhånden lært at holde sig på gangene i køkkenhaven.

Kompostormene

Pædagogerne skriver.

Vi henter en ny kompostbeholder til køkkenkompost. Mange hjælper med at bære. Vi graver lidt ved siden af den gamle kompost, og der kommer rigtigt mange regnorme frem. De bliver indsamlet i store mængder til den nye kompost. Mie på 1 år finder lidt mælkebøtter, som hun synes, ormene skal have at spise.

Vuggestuebørnene var optagede af dyrene. De yngste på ca. 1 år hvinede højt over regnormene, som kravlede på deres hænder. Børnene rodede i komposten, den våde og ildelugtende del i bunden vakte både afsky og begejstring.

Tumlingens Naturkanon

På konferencen i Viborg om de 0-3 årige og naturen, bad vi deltagere om at gennemse Grønne Spirers naturkanon og tilpasse den til de 0-3 årige. Hvilke oplevelser med naturen skal et barn under 3 år opleve? Her er et udpluk:

- Lugten af skovbund
- at hoppe i vandpytter
- at kravle op et sted, hvor hun ikke kan komme ned
- lærkens sang
- at trille ned ad en bakke
- at bygge huler
- at smage på jord og sand
- at kælke
- skoven og havets lyde
- lugten af regn
- alle vejrtyper
- is på vandpytter
- kende dyrene omkring os
- nysgerrighed og tryghed ved naturen
- glæden ved at samle
- at overskride sine egne grænser
- roen ved at ligge og kikke op i himlen
- De skal have været våde, stukket sig og være blevet trætte

Artiklen er forkortet af redaktionen:
Læs hele artiklen på www.natur-vejleder.dk

Samarbejdet med de yngstes voksne

Af Jacob Jensen
Tårnby Naturskole

Her kan du læse om erfaringer med samarbejdet om de yngste børn. Dvs. samarbejdet med vuggestuepædagoger og dagplejere. For os på Tårnby Naturskole er dette en ny disciplin og det er ikke bare "paste and copy" fra folkeskolen.

Inden besøget på Naturskolen

De 0-3årige børn ser vi i på to typer ture. Det er i forbindelse med særlige kampagner eller projekter, hvor vi udbyder de samme aktiviteter hver dag i en uge eller to. Det er fx strandage, kyllingeture eller juleture. Derudover afholder vi ture som en slags ønskekoncerter, hvor pædagogerne henvender sig med specifikke ønsker om en tur, der støtter op om et tema der arbejdes med i børnegruppen.

Markedsføring af tilbud

IT og de 0-3årige's pædagoger er ufor- enelige størrelser i vores kommune. Hjemmeside og elektroniske nyhedsbreve ses yderst sjældent af dagplejere og vuggestuepædagoger. Meget markedsføring er derfor trykt eller sker via møder og direkte kontakt ansigt til ansigt. Efter en tur siger vi på gensyn til en dagplejer og fortæller lidt om hvad vi har i støbeskeen i løbet af den næste årstid.

Planlægningshorisonten oplever vi som væsentlig forskellig fra skoleområdet. Kun få institutioner planlægger et besøg på Naturskolen flere måneder i forvejen. Det er mit indtryk, at mange arbejder med planlægning af aktiviteter fra uge til uge, hvilket er en udfordring for os på Naturskolen. Vores løsning er ture i særlige perioder med kampagner eller projekter, hvor vi arbejder med almene temaer.

Hvem beslutter at besøge Naturskolen? Foreløbig har vi ringe kontakt med den enkelte dagplejer, men en fin kontakt til dagplejekontoret. I fællesskab planlægger vi aktiviteter, der i perioder anvendes af dagplejegrupper. I vuggestuerne er det primært lederne, der i fællesskab med pædagogerne tager beslutning om besøg på naturskolen.

Samarbejde om at tilrettelægge et besøg. Kun få vuggestuer henvender sig med årsplaner. Det giver os mulighed for at tilrettelægge ture og aktiviteter ud fra deres specifikke ønsker og behov. Turene kan afholdes på deres legeplads, i grønne områder nær institutionen eller på Naturskolen. Det er sjældent, at vi har møde med dagplejere om planlægning af ture. Ofte er det personer fra kommunens dagplejekontor. Vi har overvejet at have en testgruppe af dagplejere, som vi kan udvikle og afprøve aktiviteter, hvor også børn er med. Samarbejdet med vuggestuer om planlægning af besøg foregår primært telefonisk.

Besøgendes forberedelse. Vi forsøger at give de besøgende mulighed for at forberede besøget på Naturskolen. Det er vigtigt at de voksne kender dagens program i grove træk inden de kommer. Børnene kan involveres ved at øve sange og eller se billeder i relation til det emne der skal arbejdes med. I enkelte tilfælde har vuggestuer lånt konkrete fra Naturskolen.

Mulighed for vikardækning. Også her er forholdene helt forskellige fra folkeskolen, hvor der altid er vikardækning. Vuggestuerne har ikke den mulighed og det gør dem sårbare for at måtte melde afbud, når der mangler hænder hjemme i institutionen.

Vigtige forhold under besøget på Naturskolen

Vigtige forhold under besøget på Naturskolen

Voksnes rolle. Inden turen begynder taler vi dagens program i gennem og gør det tydeligt hvad vi forventer at de voksne gør og hvordan de kan støtte børnene. De voksne har altid en undersøgende rolle, hvor de skal støtte børnene i

forundring og oplevelse. Vi tænker i at turene skal have karakter af kurser, der kan inspirere de voksne til videre arbejde.

Børnegruppe størrelse. Vi oplever en stor variation i antallet af deltagende børn. Grupper af 0-3-årige er typisk på 6-12 børn, altså langt under antallet af elever i en skoleklasse.

Besøgets varighed. Ture med vuggestuer og dagplejere begynder ikke før kl. 9.30 og har en varighed af 2 til 4 timer. De 0-3-årige børn kan holde koncentrationen i 45-60 minutter, så skal der spises, skiftes bleer, soves eller skiftes fokus. Børn der skal have en lur kan sove i shelter eller lavu-telt eller i klapvogn. Vi har indkøbt rensdyrskind, som liggeunderlag.

Bevægelsesradius. Når børnenes gang er usikker bevæger vi os ikke mere end 500-1000 meter. Klapvogne, hestevogne eller Christiania-cykler øger aktionsradius væsentligt.

Efter besøget på Naturskolen

Dokumentation. Det er et krav (jf. Pædagogiske Læreplaner) at alle dagplejere og vuggestuer arbejder med dokumentation. I praksis er det ofte fotos fra besøget på Naturskolen. Det kan også være naturmaterialer, som er indsamlet eller børnenes kreationer fra besøget, som hjemme anvendes i en udstilling. Det er en eksemplarisk metode til at bearbejde de oplevelser og indtryk børn og voksne fik undervejs, idet det danner grundlag for samtale og kan bruges til at vise forældre.

Lokale Naturambassadører. Vi arbejder sammen med daginstitutionskontoret om at tilbyde pædagoger et kompetenceløft inden for arbejdet med børn og natur. Via forskellige kurser får en pædagog fra hver institution viden om hvordan naturen kan bruges som løftestang i det pædagogiske arbejde. Lokale naturambassadører skal med tiden have nøje kendskab til naturen og mulighederne nær deres egen institution. Endvidere er de bindeled mellem børn øvrige pædagoger og Naturskolen. Der er forhandlet et særligt løntillæg for de, der

melder sig som Lokale Naturambassadører. Kontakt mig, hvis du vil vide mere om dette arbejde.

Naturdagplejen i Odsherred Kommune

Daglejen er gennem en længere årrække blevet tilbudt ture med den lokale naturskole

Dette startede med den daværende leder af naturskolen i Odsherred, Jan Barslund, fremlagde ideen med naturskole ture for de 0-3 årige for de lokale politikere. Ideen blev købt og der blev bevilliget 12 ture til dagplejen. Disse ture blev en stor succes for både dagplejere og børn.

Hvor der er vilje...

Ved kommune sammenlægningen blev disse ture ikke længere prioriteret rent økonomisk, så dagplejens egen bestyrelse valgte, at så måtte eget budget finansiere naturskole turene.

Under en evaluering af disse ture mellem dagplejepædagoger, dagplejeleder og naturskole, fik dagpleje leder Anette Haudal en ide om at dagplejen da måtte have sin egen havnehytte! Og deraf opstod ideen om en direkte naturdagpleje. Der blev i første omgang søgt midler og bevilliget 70.000 kr. til etablering af havnehytten i Friluftsrådet. Den blev bygget på Nykøbing Sj. havn og stod klar til brug i foråret 2006, og blev hurtigt en stor succes. Alle dagplejere blev tilbudt kurser omkring brugen af havnemiljøet og vi blev fuldt accepteret af havnens lokale fiskere, som stadig ofte kommer forbi med fisk eller lignende, som børnene kan kigge eller smage på.

De første 10 Naturdagplejere

2 år senere fik dagplejen søgt nye midler til opstart af naturdagplejere. Det var igen Friluftsrådet, der bevilligede 45.000 kr. til at etablere 10 naturdagpleje hjem. Det var vigtigt for os, at dem, der valgte at arbejde som naturdagplejere virkelig brændte for det, og bad dem om at udfylde en ansøgning om at blive naturdagplejer. Her skulle de beskrive tanker og ideer med det at være naturdagplejer. Vi modtog over 20 ansøgninger. De 10 vi valgte fik alle besøg i deres ha-

ver, for i samarbejde at snakke muligheder og ideer til indretning og brug, samt underskrive en "kontrakt". Denne "kontrakt" indeholdt de krav vi som dagplejepædagoger forventede de som minimum skulle leve op til. Som krav skal alle bl.a. anlægge urtehave og inddrage børnene som aktive deltager i det at så, høste og tilberede resultaterne deraf, samt indrette haven med diverse motoriske udfoldelses muligheder, fx træstubbe, sansegynger m.m. Der er også en forventning om at de videreformidler deres viden og tillærte erfaring til andre kollegaer. De skal være ude hver dag og være parate til at møde børnene i deres naturlige nysgerrighed for naturens mysterier.

Daglejere i Odsherred kommune bor indenfor et stort område. Nogle bor på en landejendom med tilhørende mark og skov, og andre bor i et almindeligt parcelhus midt i byen. For os er det ikke beliggenheden der er afgørende for om man kan være naturdagplejer. Det er i den lille nære natur vores aldersgruppe finder de fleste værdier og største læring.

Opbakning og materialestøtte

Alle dagplejere skulle udarbejde en årsplan med tanker og ideer til årets gang. Dette for at skærpe opmærksomheden og sætte fokus på det at være naturdagplejer, for sig selv, forældrene og kollegaerne.

Alle naturdagplejere er blevet etableret med bærbuske, pilehytter, frø til urtehaven, jordbærplanter, rabarber, sansegynger, blomsterpresser, træstubbe/stammer, lupper, insektglas m.m. Der var desuden flere af naturdagplejerne, der havde et stort ønske om en Christiania cykel til brug for at komme rundt til vores naturbaser eller en shelter hvor børnene kan sove til middag eller bare lege. Af de tildelte midler har vi kunnet få råd til at bygge to shelters som pt. er under udarbejdelse. Christiania cyklerne drømmer vi stadig om...

motorikbane, naturdagplejer
Mie Andersen, Vig

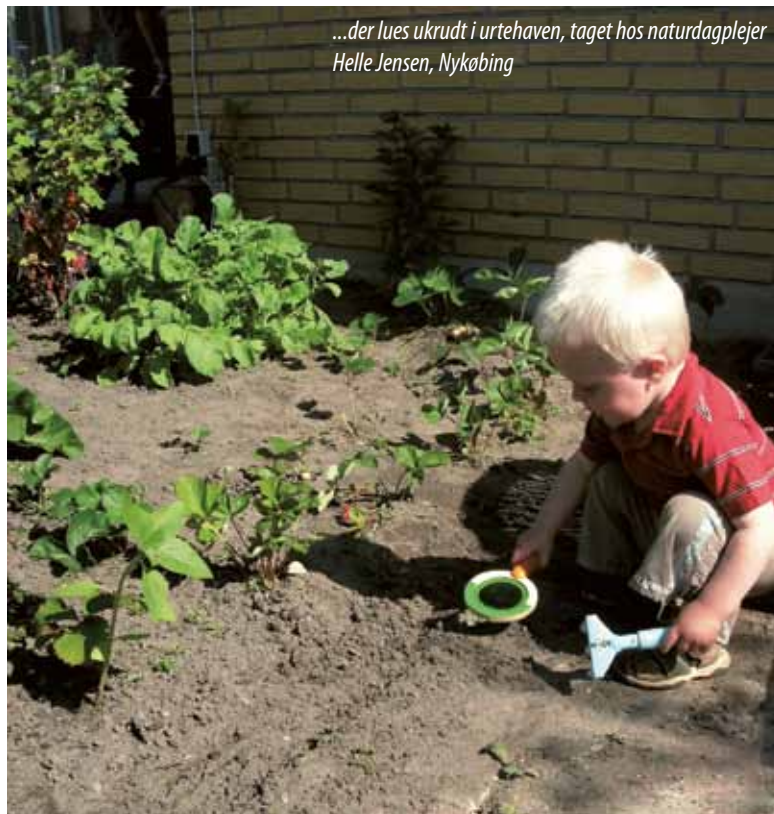

Af Trine Stevns Sørensen
dagplejepædagog
Odsherred Kommune

Successen og det videre arbejde

Siden opstarten af naturdagplejerne i foråret 09, har vi kun positive tilbagemødblik. Der er via netværket mellem naturdagplejerne på tværs af kommunen, blevet skabt nogle gode og iderige kontakter, og har set dagplejere udvikle sig og vokse via den anerkendelse arbejdet har ført med sig. Vi har fået venteliste til vores naturdagplejere og har fået indskrevet børn fra andre kommuner, som ønskede at give deres børn en hverdag i en naturdagpleje.

Alle vores naturdagplejere har deltaget i diverse naturskole kurser og har derigennem tilegnet sig en vis viden, men det interessante er at mange af vores naturdagplejere siden opstarten, selv har løftet deres niveau og deraf er der udsprunget en masse nye metoder og ideer til læring i naturen. Vores dagplejere kommer fortsat på ture med den lokale naturskole, og skulle der falde en ekstratur af, har vores naturdagplejere fortrinsret. Når vi når foråret 2010 skal det første år som naturdagplejer evalueres og vi har store forventninger til en posi-

*...der lues ukrudt i urtehaven, taget hos naturdagplejer
Helle Jensen, Nykøbing*

tiv evaluering og ser frem til at kunne videreudvikle konceptet og forhåbentlig finde økonomi til at udvide vores naturdagplejere med 10 mere.

fælles tur for naturdagplejerne ved vores havnehytte "Tangloppen" ved Nykøbing havn

Raske rollinger til Åbent Hus for dagplejen

Af Tine Nord Raahauge
Slagelse Naturskole

- See!
- Hva' det?!
Øjnene bliver store hos både børn og voksne, da det første røde glimt af Mikkel Rævs hale dukker frem inde mellem træerne...

Det vrimler med små nysgerrige pilfingre den formiddag i maj, hvor vi første gang afholder vores Åbent Hus for dagplejen.

Men Mikkel er ikke det eneste, der får børnenes øjne på stilke og munde på gled. For når ikke Mikkel og den lille skovmus skal findes mellem træerne, så kan man gå på jagt efter krible-krable-dyr i græsset eller balancere faretruende op ad den store træstamme til egernet i reden.

Undervejs skal der bygges hule til Flittigmus - en handskedukke, som sidder på hånden af naturvejlederen, og som kommer hen og beundrer hulen, når den er færdig. Og det nysgerrige barn kan putte hånden ned i den hemmelige kurv - hvis han eller hun altså tør!

Alle aktiviteterne foregår med den voksne på tilpas afstand - men dog i betryggende nærhed. Klar til at gribe ind, når der skal skiftes en ble eller pustes på et knæ.

Fordøjelse

Og ind imellem er det tid til et lille hvil og til at fordøje alle indtrykkene. Så er det godt at lægge sig sammen store og små på rensdyrskindene. Her er højt til loftet og den rolige raslen af løv over hovedet virker søvndyssende på nogle, mens andre har travlt med endnu en gang at fortælle om den lille mus, de så.

Formiddagen igennem er der gang i bålet, og man kan smutte forbi og stille sulten med en brændenældesuppe deluxe, som til adskillige dagplejeres forundring indtages med glubende appetit.

- Jamen, han kan ellers slet ikke lide

suppe, udbryder én, mens en anden én konstaterer, at brændenældesuppe fremover skal på menuen hjemme hos hende.

Tryghed til at turde og frihed til at opleve

Tanken om et Åbent Hus for dagplejen opstod oprindeligt ud fra princippet "Nød lærer nøgen kvinde at spinde". For igennem det sidste år har vi med glæde konstateret, at interessen for vores aktiviteter til de yngste kunder er stigende; især hos dagplejen.

Indtil denne dag har vi altid haft ture med dagplejen i små grupper på max. 12 børn. Problemet er imidlertid, at med den stigende interesse - og med vores ønske om at tilgodese så mange som muligt - så kan vi simpelthen ikke følge med.

Ideen om at afholde et Åbent Hus-arrangement, hvor større grupper af dagplejere med børn kan deltage, begyndte at tage form.

Men flere børn og voksne betyder mindre tid til den enkelte, og hvordan griber man arrangementet an, så alle får mest mulig oplevelse, læring og inspiration med hjem?

Vi besluttede os for at prøve konceptet "hjælp til selvhjælp" af i praksis. Derfor udfærdigede vi et antal små stationer med forskellige temaer - nogle var "gamle travere" og andre nyopfundne til lejligheden. Fælles for dem var, at stationerne skulle kunne betjenes af den enkelte dagplejer ved hjælp af en kort skriftlig introduktion. Det var vigtigt, at dagplejeren følte sig tryk ved informationen og turde slippe børnene fri til selv at opleve. Desuden var det vigtigt, at det indholdsmæssige dækkede så bredt, at når børnene ved dagens slutning havde været gennem alle stationer, så var de blevet udfordret på både motoriske, sanselige og sproglige kompetencer.

Men hvordan gik det så?

Ja, hvordan gik det så, den formiddag i maj?

Kort fortalt, så synes vi at det gik rigtig godt. Åbent Hus-arrangementet skal ses som en kombineret formidlings- og kursusdag, hvor vi udover at formidle den nære natur til de 0-3-årige, fokuserer på at give den enkelte dagplejer gode ideer og inspiration til læring og ophold med børnene i naturen. Og frem for alt, tryghed omkring det at færdes derude på egen hånd med de små!

Vores oplevelse er, at det godt kan lade sig gøre at formidle til mange dagplejere ad gangen, når naturvejlederen hele tiden er i nærheden og kan træde til med vejledning og opklarende svar. Samtidig fungerer det godt, at dagplejeren har en central rolle i formidlingen til egne børn. Vi talte undervejs med flere, som på den baggrund fortalte at de havde fået mere lyst til at tage ud i naturen med børnene.

Man kan diskutere om Åbent Hus-arrangementet kan stå alene, hvis man ønsker at dagplejerne skal klædes ordentligt på til at kunne færdes i naturen med børnene. Vi kan sagtens forestille os, at vi senere udbyder kurser, der går mere i detaljer med at styrke dagplejernes natur-kompetencer.

Men på nuværende tidspunkt kan vi se at både børn og voksne er glade for Åbent Hus-arrangementerne, som de er, og vi håber at disse kan blive et skridt på vejen mod en udekultur i dagplejen i Slagelse Kommune. En kultur, som i større udstrækning end i dag, indebærer oplevelser og læring i naturen.

Flittigmus og naturvejlederen siger goddag

Tid til brændenældesuppe

Højt til loftet og afslapning på skindene

"Se! Bænkebideren har æg på maven!"

Ræven og rollingerne

Åbent Hus for de mindste

Kig til himlen

Læg jer godt til rette på rensdyrskindene og mærk solens varme, vindens pust henover ansigtet og rensdyrenes bløde pels. Tal med børnene om hvad de oplever ovenover deres hoveder. Måske risler det i træernes løv eller måske er der spændende og fantasifulde skyer på himlen netop i dag....

Både store og små kan bruge denne stund på skindene til at slappe af og reflektere over hvad I har oplevet sammen.

Slagelse Naturskole

Skilte med informationer til dagplejeren står ved alle stationer

De otte stationer, som kan besøges af dagplejerne, når Slagelse Naturskole holder Åbent Hus

Flittigmus' hule

Hulen bygges på børnenes måde. Det er ikke vigtigt at den bliver vellignende. Det handler meget om at samle pinde

Egernets rede

Der skal kravles og balanceres op ad en væltet træstamme, før barnet kan kigge ned i reden til egernet (udstoppet). Den voksne støtter barnet, hvis der er behov

Krea-hjørnet kan bestå af forskellige aktiviteter, men det har været en succes at lade børnene dekorere et lille lærred med ting de samlede i naturen. Tingene limes på med melklister, som børnene selv blander

Bålpladsen er det naturlige samlingspunkt. Der smages på suppen, og den voksne får gode ideer til udeliv med de mindste ved at tale med naturvejlederen og de andre dagplejere. Vi har et lille bibliotek med, og udleverer folde-re med aktiviteter, opskrifter o.a.

Ræven og musen skal findes i skovbunden eller i det tætte krat. Der føles, kigges og tales om dyrene

Den hemmelige kurv

Under klædet gemmer der sig spændende ting, som fjer der kilder, en oversize mariehøne og en bænkebidere (lavet i skum), burrer der klistrer, en sulten regnorm (nylonstrømpe), o.a. (indholdet varierer på dagen)

Krible-krabledyr

En klassisk aktivitet med dåseluppe og jagt på skovbundens små dyr

Kig til himlen

Snak om dagens oplevelser og en rolig stilhed blander sig med hinanden, når små og store slapper af på rensdyrskindene

Kære NATURvejleder

Dagplejen var i november/december 2009 på juletur med Naturskolen. En helt igennem fantastisk tur og et unikt tilbud til både børn og voksne. Alle fik rigtig mange oplevelse og erfaringer på turen.

Børnenes tur på stien gennem skoven indeholdt masser af læring; både om gamle traditioner (nissen i skoven) om at bruge kroppen og færdes i naturen (forskellige motoriske udfordringer) og om dyrelivet i skoven (hvordan bevæger dyrene sig og hvor bor de). Vi blev også introduceret til bålet som varmekilde og den hyggelige stemning i lavvuen.

De voksne kunne deltage helt nede i børnehøjde, lege med og suge til sig, more sig sammen med børnene, og have tid til fordybelse. Viden om naturen og dyrelivet blev formidlet på en let og legende måde – en måde der fangede børnenes opmærksomhed. Denne oplevelse var guld værd.

Fælles for de forskellige ture vi har været på med Naturskolen er, at alle dagplejere har fået megen inspiration med hjem, at alle aktiviteterne kan overføres direkte til "egen praksis" og at dagplejerne gør brug af den inspiration de får. På Dagplejekontoret har vi fået øjnene op for alle de muligheder der er, for at benytte sådan et tilbud i mange andre sammenhænge og vi håber at tilbuddet vil bestå.

*Gitte Vigsø Petersen
Dagplejepædagog
Dagplejekontoret Tårnby Kommune*

Foto Susanne Laustsen

Kurser for personale i vuggestuer

Jeg har afholdt op til 14 kursusdage årligt for daginstitutioner i de snart 13 år jeg har virket i Høje-Taastrup Kommune. Jeg har eksperimenteret meget med forskellige former og indhold, så det er muligt, at det følgende i denne artikel kommer til at rode lidt forskellige kurser sammen, men jeg håber dog alligevel, at du vil få lidt inspiration ud af det.

Behov for vuggestuekurser

Når jeg afholder generelle kurser for daginstitutionspersonale, sker det af og til at deltagerne fra vuggestuerne efterlyser særlige aktivitetsforslag eller kurser specielt rettet mod 0-3 års børnene. De syntes ikke rigtigt, de kan omsætte legene og naturundersøgelserne til "deres" børns niveau. Der sker en vældig udvikling med et lille barn mellem 0 og 6 år, så selvom jeg prøver at afsætte tid i mine kurser til at drøfte aktiviteterne mulige regulering i forhold til aldersgrupperne, så er det ikke altid tilfredsstillende i kursisternes øjne. Derfor udviklede jeg et særligt kursus for vuggestuepersonale i samarbejde med en kollega – den pædagogiske konsulent på daginstitutionsområdet.

Samarbejde med andre fagpersoner – YES!

Jeg kan i høj grad anbefale, at du som naturvejleder tager fat i andre ressourcepersoner omkring institutionerne om muligt både i planlægning og udførelse af kurser. Trine, som jeg samarbejdede med, har et indgående kendskab, til kulturene i institutionerne, f.eks. hvilke barrierer at naturaktiviteter for småbørn støder på både praktisk og personligt. Hun arbejdede på det tidspunkt på at øge personalets bevidsthed om relationen til børnene ved brug af Marte Meo-teknik herunder videooptagelser af børn og voksne sammen. Desuden var det i tiden med at implementere læreplanerne på daginstitutionsområdet.

Overordnet struktur

Vi enedes om et kursus over tre dage fra

kl. 9 – 15 med 20 – 25 personaler fra vuggestuer. Vores vurdering var, at det kan være svært for mange vuggestuepersoner, at se sig selv i en mere styrende og "foran barnet" rolle, end når det gælder større børn. Man er vant til, at 0-3 årige børn ikke kan modtage kollektiv besked, de går deres egne vegne og skal passes meget på. Rollen tenderer at blive meget servicebetonet "bag barnet". Derfor lagde vi en halv dag ind med besøg af vuggestuebørn, som kursisterne skulle forberede nogle aktiviteter til. Vi optog video under disse forløb med henblik på at påpege særligt positive situationer, hvor relation, motivation og aktivitet var i top. Kursisterne skulle arbejde i grupper om et selvvalgt emne eller koblede aktiviteter, som de fordelte mellem sig så alle var lidt "på" sammen med deres tildelte børnegruppe. Alle de ankomne børn kunne selv gå. De kursister, som ikke var på børnene kunne enten støtte aktiviteterne eller være i observatørrolle. Første dag af kurset var således meget indrettet på at klæde kursisterne på til dag to, vise nogle eksemplariske aktiviteter og sætte grupperne i gang med at være kreative. Sidste del af kurset var meget opsamling af aktiviteterne gennemførelse, og forsøg på at videreudvikle på de ideer, som kursisterne selv havde afprøvet. Kurset kørte forår og efterår i et par år, hvorefter behovet lod til at dale.

Lidt mere om indhold

Vi lagde ud med en parvis/plenum drøftelse af forskelle på vuggestuebørn, erfaringer med gode aktiviteter og udfordringer i at skabe en god dag for børnene. Vi drøftede kort rimelige "læringskrav" for de mindste og læreplanners brede formuleringer (socialministeriet).

Udendørs afprøvede vi principper om at:

- være undersøgende i naturen f.eks. ved brug af simple redskaber
- være legende og motoriske

Af Thomas Gyalokay
Naturvejleder
Høje-Taastrup Kommune

- udfordre sanserne især ud over synet
- være sproglige, fortællende, syngende, rimende
- forme, tegne og være kreative f.eks. ved brug af naturmaterialer
- bruge en dukke, bamse-dyr e.lign som samlefigur for aktiviteter
- fortælle en lille historie og forfølge indholdet på en rute.

Aktiviteter i disse kategorier kunne afprøves som adskilte "perler på en snor" sammen med børnene dagen efter, eller man kunne vælge et tema (f.eks. snegle), som principperne skulle handle om. Her er nogle overskrifter på afprøvede ture med børnegrupper:

Udfordringsbane (for 3 årige) med voksne modstandere, der skulle "besejres", finde gemte ingredienser til fladbrød og blåaktivitet, temaet "tusindben" med ovenstående principper, indianere på jagt med ansigtsmaling og spyd, dyrekig efter kriblekrablere, på sporet af dinofanten (et grendyr med en mave indeholdende kriblekrabledyr, som børnene opfordres til at finde flere af for at fodre dinofanten).

- Endvidere opfordredes grupperne til at tænke over om de kunne:
- skabe en positiv stemning i starten af turen,
 - skabe nysgerrighed og opdagelse
 - være fleksible, hvis børnene ville ændre rækkefølge mm.
 - gå fra styring til mere selvbestemmelse/frihed (og samle igen)
 - skabe fordybelse.

Evaluering

Evalueringen faldt i to dele, dels efter turene, hvor grupperne drøftede, hvordan det var gået og hvordan de havde levet op til de forskellige kriterier. De drøftede hvad børnene kunne lide og om alle var med. Og hvad med de voksne deltagere? Næste dag viste video-eksempler f.eks. hvordan at den voksnes undren eller engagement forøger børnenes nysgerrighed. Hvis den voksne tør fjolle og "forstørre" det man ser, så får børnegruppen fælles fokus. Når man gerne vil have børnene til at gøre noget nyt er det vigtigt selv at vise hvordan, men derefter skal man ikke gøre børnenes arbejde, og når du er nede i børne-

højde med øjenkontakt er børnene med dig.

Endelig viste grupperne hinandens ideer udendørs, og vi forsøgte at koble nye aktiviteter på f.eks. mhp. at forlænge temaerne til en uges udeliv.

Generelt har disse kurser fået god kritik, men det er klart at en form som denne bruger relativt meget tid på drøftelser, planlægning og evaluering i forhold til præsentation af "hardcore" idemateriale. Det var der nogen der savnede, så det har senere kurser også bestræbt sig på at levere mere af.

Naturvejledning for 0-3 årige

I de sidste 3 år har jeg været projektleder for et projekt specielt målrettet mod de 0-6 årige, hvor jeg i 2009 primært havde fokus på de 0-3 årige.

Med udgangspunkt i rygsækkonceptet "Naturekspeditionen" ville vi i Vesthimmerland Kommune, inspirere til aktiviteter med bevægelse i naturen som et alternativ til indendørs aktiviteter og indendørsmotion, for derigennem at understøtte "de særligt udsatte børn" så de fik en bedre hverdag.

I et samarbejde med lokale dagtilbud og dagplejere udviklede vi nye naturaktiviteter for at give børnene et godt og fleksibelt tilbud, hvor naturoplevelser, læring og motion var en del af dagligdagen. Daglig bevægelse er afgørende for børns sundhed bl.a. fordi børn opbygger deres muskler og knogler, mens de vokser. Aktive børn trives bedre, har mere energi, er mindre syge og bevægelse styrker børns motorik, så de har lettere ved at koncentrere sig og lære.

Jeg tilbød naturvejledning til pædagoger og dagplejere i nærmiljøet, så naturoplevelser og naturforståelse blev let tilgængeligt, og en del af dagligdagen i institutionerne og dagplejen.

Undervisningen foregik samtidig med, at der var børn i legestuen og institutionen, og da alle fik den samme inspiration samtidig, betød det efterfølgende, at det var nemmere, at vidensdele, og inspirere hinanden i det videre arbejde. Endvidere undgik vi også, at dagplejere og pædagoger skulle erstattes af vikarer, hvilket logistisk og økonomisk var en stor fordel.

Rygsæk med grej

"Naturekspeditionskonceptet" bygger på en rygsæk fyldt med naturgrej og et inspirationsmateriale, fyldt med nemme naturaktiviteter. Rygsækken skal så vidt

mulig, altid være pakket, så dagplejeren ikke skal bruge tid på at pakke den før en gåtur, og så både børn og voksne altid ved, hvad der er i. Rygsækken bæres enten af dagplejeren eller placeres under barnevognen så grejet kan tages frem, når spændende naturoplevelser forekommer, på en gåtur.

Sanseoplevelser i naturen

Naturaktiviteter for børn mellem 0-3 år bygger primært på forskellige sanseoplevelser, da børnene lærer nye ting, ved hjælp af alle deres sanser. De kan ikke skelne mellem mælkebøtter og tusindfryd, men de kan godt nyde noget smukt og de vil nyde synet af svajende grene, farvestrålende blomster, kvindrende fugle og alle de vidunderlige dufte. Dagplejerne passer typisk 4-5 børn mellem 0-3 år, så det er vigtigt, at aktiviteterne er nemme og ikke for tidskrævende. Alligevel, opfordre jeg til at bruge naturrummet til aktiviteter ved fundstederne, i stedet for at tage materialer med hjem, da interessen tit falder hos både børn og voksne, når man kommer hjem.

Babyer er født med en meget veludviklet lugtesans, som kan stimuleres ved, at føre f.eks. blomster, der dufter godt, hen under barnets næse. Barnet kan ikke snuse bevidst før det er omkring 18 mdr. gammelt, men nyder helt sikkert, de forskellige dufte fra naturen.

Fra barnet er omkring to måneder gammel, vil en uro fremstillet af naturmaterialer tryllebinde. De snurrende bevægelser vil stimulere babyens syn, og holde det beskæftiget. Lad også turen gå forbi det samme træ, hvor der holdes pause. Lig på et tæppe og kig op i træet og følg med i årstidsændringerne fra besøg til besøg. Mærk vejrændringerne, se og hør fuglene og nyd de forskellige dufte. Brug også gerne pausestedet til at læse bøger, tag en middagsøvn, eller nyd madpakken.

Af Karin Winther
"Naturekspeditionen"
Vesthimmerland Kommune

Lytte

Hørelsen er den første sans, som udvikles fuldt ud hos en nyfødt og allerede fra babyerne er mellem 3 mdr. – 6 mdr. begynder det at blive bevidst om sproget og tidspunktet er oplagt til at introducere lydene fra forskellige dyr. Når man læser bøger eller leger med krammedyr, så sig dyrets lyd, og gør det igen, på de steder de ses i naturen. Tag også gerne bøgerne med ud og læs dem på de steder, hvor dyrene findes. Luna's "Plet bog" med fuglen i træet, bliver ikke mindre spændende af at blive læst under et træ.

Børnenes følesans stimuleres ved forsigtigt at kilde dem, når lejligheden byder sig på turen. Finder I en fjer eller kommer forbi nyudsprungne gæslinger eller frøstande fra gederams så kild børnene, og få en smittende latter retur. Lad også gerne børnene mærke både regn og sne i ansigtet eller løvet, der falder fra træerne.

På opdagelse

Når børnene begynder, at kunne gå er det tid til at gå på opdagelse. Observations evnen bliver skærpet, når børnene samler sten og pinde op, hører sine egne skridt og standser for at kigge på insekter. Sæt tid af til forundring. Hvor blev Mathias' ønskesten af da han kastede den i sneen? Voksnes evne til liiiiige, at skulle videre, kan ødelægge de bedste naturoplevelser...

Det er også nu motorikken for alvor skal udfordres. Når man kravler og klatre, bruger man lodrette og vandrette bevægelser samtidig, og grovmotorikken stimuleres. Finmotorikken udfordres når øjne og hænder skal koordinere når små ting skal lægges op i fotobakken, eller insekter tages op i pincetgreb mellem to fingre og iagttages.

Det 3-årige projekt sluttede ved årsskiftet, men nåede i december at blive specelevalueret af EVA-Gruppen, med henblik på videre formidling af gode og dårlige erfaringer fra projektet. Den endelige rapport forventes klar sommeren 2010, men har nogen interesse i min afsluttende rapport, kan jeg kontaktes. Under alle omstændighed fortsætter vi i Vesthimmerland med at have fokus på

naturformidling for de 0-6-årige. Naturnetværket med repræsentanter fra børne-skoleforvaltningen, pædagoger og dagplejepædagoger, der blev dannet som mit sparringsnetværk i projektet fortsætter, så der også fremover er sammenhæng mellem det der efterspørges, og det jeg udbyder og lægger ud som inspiration på hjemmesiden, www.natur ekspeditionen.dk

Storbysmåbørn ud i det grønne

Af Frank Olesen
Naturvejleder for de 0 til 6 årige

Lis Vallentin
Naturvejleder og leder af
Naturværkstedet Kløvermarken

I Københavns Kommune er det først inden for de sidste par år, at vi har rettet vores opmærksomhed mod de helt små. Først i 2009 er vi begyndt at tilbyde forløb specielt til denne målgruppe. I løbet af de sidste 5 år har vi dog gjort os nogle erfaringer med naturformidling til de 0 til 3 årige, men det har mere været for en lille inkarneret gruppe af vuggestuer, der selv har været opsøgende og villet naturarbejdet. Vi har i løbet af årene bl.a. sejlet i kano, fisket rejer iført waders, lavet bål, sovet til middag i det fri, fundet krible krable dyr, dyrket køkkenhaver m.m. Aktiviteter vi i forvejen har lavet med børnehavsbørn og som vi så egentligt bare har tilpasset til vuggestuebørnene på dagen.

Vuggemandage

Vi har i dag en række forskellige tilbud til vuggestuerne, som de kan vælge mellem. Det mest veludviklede er noget vi kalder for vuggemandage. Vuggemandage fungerer på den måde, at vi har reserveret en af vores miljøskoler; Naturværkstedet Kløvermarken til vuggestuer hver mandag fra maj til september. Naturværkstedet Kløvermarken er et 5000 kvm stort naturområde midt i København, hvor der dagligt kommer mellem 3 og 5 børnegrupper. Vuggemandagene har vi lavet for at skabe nogle trygge rammer for vuggestuerne. På de dage er der primært åben for vuggestuegrupper og vores rolle som naturvejleder er i første omgang at introducere dem til området, igangsætte aktiviteter og støtte op om pædagogerne hvis de selv vil lave aktiviteter med deres børn. Det er en lidt anderledes måde at formidle på, da man ikke kun koncentrerer sig om én gruppe, men er i gang med flere grupper samtidig.

Den første eller de første gange handler besøgene mest om at udforske Naturværkstedet, hvor der for en 2 årig er rigeligt at opleve og masser af udfordringer motorisk, sanseligt m.m.

For pædagogerne drejer det sig primært om at blive trygge ved stedet og blive bevidst om hvilke muligheder de har. Vi har købt et stort antal soveposer og underlag som børnene sover til middag på rundt omkring i området. Der bliver måske tændt et lille bål og lavet en pandekage, fanget nogle snegle eller lignende.

Men efterhånden som nogle vuggestuer vender tilbage flere gange, beskæftiger vi os med andre emner som krible krable dyr, vi fisker i vandhullet, hjælper til i køkkenhaven osv. Forløbne aftales fra gang til gang og helst ud fra pædagogerens ønske. Et af målene er at de enkelte vuggestuer bliver mere og mere selv-kørende og selv kommer til at stå for aktiviteterne, når de har prøvet en gang sammen med en naturvejleder. Vi arbejder på at skabe nogle rammer for vuggestuerne, hvor der er plads til 2 til 3 nye grupper samtidig med at 2 til 3 selv-kørende grupper benytter Naturværkstedet, samt at gøre pædagogerne til naturformidlere over for deres egne børn.

Naturvidenskab i børnehøjde

Ud over vuggemandage har vi nogle tilbud der i tidernes morgen er udviklet til børnehavsbørn, men også fungere fint for vuggestue grupper. Vi har en række forløb vi kalder "Naturvidenskab i Børnehøjde", hvor hovedparten af aktiviteterne forgår hjemme i den enkelte institution. Her deltager vuggestuerne på lige fod med børnehaverne i fire ud af de fem forløb, der findes under "Naturvidenskab i Børnehøjde".

Et eksempel er "Haletudsens forvandling" Hvert år kommer et sted mellem 40 og 50 institutioner og fanger haletudser, hvorefter de sorterer 20 fra, som de tager med hjem og passer i lidt over en måned. De får udleveret alt det de skal bruge, samt en instruktion til, hvordan de passer haletudserne derhjemme. Deltagerne møder så op på en aftalt dag og afleverer haletudserne eller skrubb-

Vil du vide mere om
Naturværkstedet Kløvermarken så klik ind på
www.groeninstitution.kk.dk

tudserne igen. Disse forløb passer rigtig godt til vuggestuerne, da der er tale om to korte besøg på en miljøskole og mulighed for at beskæftige sig med haletudserne hjemme i institutionen i en kort periode. Alle de forskellige forløb under "Naturvidenskab i Børnehøjde" er bygget op på samme måde med et kort introduktions besøg, aktiviteter hjemme i institutionen, og så et afsluttende besøg. På de andre forløb kan de være med til at forspire majs og lave en majsmark, passe en krabbe, eller tiltrække fugle til deres legeplads.

Naturtrækvogne

Vores nyeste tiltag starter vi op i løbet af foråret 2010. Vi placerer en række naturtrækvogne med diverse udstyr i de københavnske parker. Det vigtigste i forhold til vuggestuerne, er at der bliver trykt nogle aktivitets ark som pædagoger og børn kan lade sig inspirere af og som pædagogerne kan bruge som redskab til at blive bevidst om hvilket dyre- og planteliv, der findes rundt omkring i parkerne. I forbindelse med at trækvognene bliver introduceret tilbydes vuggestuepædagogerne et inspirationskursus der skal klæde dem på til selv at bruge trækvognene med deres børn.

Vi kan her efter det første år med deciderede forløb til vuggestuebørn konstatere, at interessen er der og at den er stor, når der først kommer hul igennem. Hvis man som naturvejleder kan sænke overliggeren for alt det man gerne vil give disse herlige tumlinger, samt være bevidst om at gribe de situationer der opstår under besøget, er der uanede muligheder for fantastisk naturformidling.

Middagslur i det fri

Øko-huset på Naturværkstedet Kløvermarken

Jagten på mosesnegle

Geden lugter

Af Carsten Drasbæk
Pædagog og Naturvejleder.
Leder af Natursamarbejdet.

H(ussein(2½år)): Den lugter!

M(arianne)(pædagog): Kan du huske, at geden lugtede sidste gang?

H: Ja, den lugter.

M: Jeg synes ikke den lugter nu, synes du, at den lugter?

H: Den lugter - der (peger).

M: Ja, der inde var den sidste gang, men nu kan jeg ikke se den.

H: Den lugter der, geden lugter.

M: Måske synes du, at den lugter, selv om jeg ikke kan lugte det. Det var dejligt, sidst vi var her, synes du ikke?

H: Ja, den lugter.

M: Jeg glæder mig også til at komme derned igen.

H: Geden lugter (smiler)

.....Dette eksempel viser tydeligt hvor vigtigt den voksnes rolle er for børnenes oplevelser, læring og tilegnelse. Pædagogen her formår at føre en længere dialog med barnet, såvel om oplevelser som følelser. De udveksler tanker og forventninger, de snakker om fortid, nutid og fremtid. De har en ligeværdig samtale, ud fra deres helt forskellige sproglige formåen. Betingelsen for dette er en pædagog som formår at være til

stede, at have fornemmelse for barnet og som også formår at bruge sig selv og sine egne følelser i dialogen og samværet.

Ovenstående er citeret fra et af superbrugerprojekterne i Kvalitetsløft Natursamarbejdet

(www.natursamarbejdet.dk/smaaboern.pdf)
Ordet "pædagogen" kan jo let udskiftes med "naturvejlederen".

Natursamarbejdet har gennem et toårigt pædagogisk udviklingsarbejde metodeudviklet på naturaktiviteter i et besøgslandbrug. En del af arbejdet har omfattet småbørn fra vuggestuer og dagplejer. Aldersgruppen sanser og erfarer udpræget kropsligt og sansemæssigt, og her er kontakten med gårdens dyr en rig kilde til stærke oplevelser og erfaringer. Når disse rammer udnyttes af fokuserede voksne, rummer det muligheder for meget væsentlige bidrag til børnenes elementære udvikling både emotionelt, sprogligt, socialt og - naturfagligt. Projektets afsluttende rapport samt 8 superbrugerrapporter kan hentes på <http://natursamarbejdet.dk/kvali/>

Natursamarbejdet
Louisevej 100,
8220 Brabrand
Tlf. 86256860
www.Natursamarbejdet.dk

Statsaut. Økologisk besøgslandbrug
5 ha. Græsningsareal til 15 får, 4 geder, 2 svin, 2 islænderheste, 5 kani-
ner, 25 høns, 10 bistader, høproduktion og 2000 m² køkkenhaver.

Etableret 1990. 40m² personale-
rum, kontor og toilet. 1. marts tilfø-
jes 290 m² økologisk lavenergihus
som afløsning for 3 udrangerede
togvogne.

30 daginstitutioner og skoler er be-
talende andelsbrugere med 5000
besøgende/år

Personale: 37t. naturvejleder, 20t
fleksjob, 13t. administration supple-
ret med 1-3 løntilskudsansatte og
frivillig arbejdskraft.

Projekt "Kvalitetsløft Natursamarbejdet"

<http://natursamarbejdet.dk/kvali/1>.

Pædagogisk udviklingsarbejde marts 07 – feb. 09. 1,2 mill. bevilget fra Familiestyrelsens pulje "Bedre kvalitet i dagtilbud"

Projektsansatte:

Projektpædagog 37t, Proceskonsulent/evaluator 18t.

Projektpædagogen udstationeres to mdr. i en brugerinstitution for at frigøre en pædagog, som i perioden arbejdede på Natursamarbejdet – som superbruger- med naturaktiviteter for udsatte børn med fokus på bl.a. sprog og forældrearbejde. 6 kurser/workshops med alsidigt fagligt indhold.

Byggeprojekt aug. 09 – marts 10. 4,5 mill. bevilget af Familiestyrelsen, Friluftsrådet, Grønne partnerskaber, Århus Kommune m. fl. 290 m² økologisk byggeri i lavenergiklasse 1. Rummer opholdsrum med masseovn, gårdbutik, foderlager, værksted, redskabsrum, personalerum, kontor, toilet. 50m² staklade og 20m³ kompostanlæg.

POSTKORT

Kære NATURvejleder

I vuggestuen Skottegården har vi gennem året arbejdet med udeliv og haft fokus på "De fire elementer"; vand, jord, ild og luft. Hver årstid blev knyttet til et element. Vores mål har været at: skærpe børnenes interesse gennem sanseoplevelser

møde børnene hvor de er i forhold til deres alder og udvikling
give børnene oplevelser der virker udviklende, inspirerende og lærerige
give de voksne ny inspiration, der kan give ny viden og virke udviklende
Naturskolen har gennem hele året fungeret som samarbejdspartner og inspirationskilde vi har bl.a. eksperimenteret med vand, sne og is, fået sanseoplevelser med jord, sten, grus og regnorme, arbejdet med ild og mad over bål, oplevet og leget med vindens kræfter ved stranden m.m.

Efter dage sammen med Naturskolen er vi taget hjem til vuggestuen, med mange nye oplevelser i "rygsækken" som vi har arbejdet videre med hjemme i institutionen.

Samarbejdet med Naturskolen giver personalet inspiration og læring om naturen. Vi iagttager børnene når de møder naturvejlederen og vi iagttager de

aktiviteter Naturskolen tilbyder. Dette kan vi bruge i vores videre arbejde, med små børn og natur. Jeg oplever en stor glæde og begejstring hos personalet og i børnegruppen, når vi har været på udflugt med naturvejlederen eller været på besøg på Naturskolen.

Venlig hilsen

Lis Niebe

Vuggestuen Skottegården

Vinden udforskes af Skottegården

Foto: Rikke Laustsen

Kære NATURvejleder

Når vi er sammen med naturvejlederen, opdager vi de hemmelige steder. Naturvejlederen kan noget særligt. Udover at kunne motivere børnene, har naturvejlederen også den ekstra viden, som vi voksne i institutionen ikke har.

Her kommer to eksempler fra henholdsvis en hjorte- og en musetur for vuggestuen: "Hvor mange maver har hjorten mon?" spørger naturvejlederen. "Den har én" svarer børnene. Naturvejlederen forklarer og viser børnene, at hjorten har hele 4 maver. Børnene kigger og rører ivrigt imens. Naturvejlederen viser hjortens lever frem til en flok nysgerrige børn. Sebastian spørger om man kan spise den.

Naturvejlederen forklarer, at det kan man godt. "Må jeg smage?" spørger Sebastian. "Ja, når leveren bliver lavet til leverpostej eller bliver stegt" svarer naturvejlederen.

Autensiteten som naturvejlederen bringer i spil gør en forskel: "Årh, se vi har fanget en ÆGTE mus!!!" siger børnene, da vi finder en levende mus i fælden, uden for Naturskolen. Museleg i det høje græs med naturvejlederen, bliver til muselege under stole og borde i vuggestuen og på legepladsen, på børnenes eget initiativ. Efter en helt formiddag med museleg bliver man træt. På rensdyrskind i lavvuen, ligger en gruppe vuggestuebørn og sover middagslur i den friske luft, mens teltdugen blafrer i vinden. En oplevelse børnene næppe ville have fået uden naturvejlederen... Børn i vuggestue-alderen er åbne og ikke-forudindtagede af verdenen omkring dem. De er modtagelige overfor nye indtryk og oplevelser i naturen. En god tilgang til naturen kan vi se påbegyndes allerede inden børnene fylder 2 år.

Venlig hilsen
Rie og Marianne
Den integrerede institution Vægterparken

KONFERENCE

NATUREN I LÆRINGEN OG LÆRINGEN I NATUREN

10. MAJ 2009

Mød en gruppe fremtrædende nationale og internationale forskere, fascinerende natur og miljøformidlere og inspirerende natufagsdidaktikere og praktikere. De er enten optaget af at forstå læringens fundament, at opbygge læringsfællesskaber, at forstå naturens betydning for læreprocesser eller at opleve og formidle natur på nye og spændende måder.

Konferencen henvender sig til lærere, pædagoger, naturformidlere, natufagsdidaktikere, læreruddannede og studerende.

Tilmelding senest 9. april 2010 på www.ucsj.dk/naturfag

Sted: Læreruddannelsen, Kusekevej 1B, 4760 Vordingborg

Pris: 1.200 kr. incl. forplejning
(studerende kun 200 kr.)

For mere information om konferencen:
www.ucsj.dk/naturfag

University College
Sjælland

LIM ERIKS LIMERICKS

med kommentarer af
Jens Frydendal
Viborg Forlaget

Verdensomspændende limericks i Vise Vers Huset på årskonferencen

Ny bog for folk der holder af limericks
eller blot sætter pris på et billigt grin!

*En hjortejæger fra Sir
forsømte sin kones revir.
Hun tog revanche –
gav sin nabo en chance,
så husbonden fik sit gevir!*

Limericks er en gammel irsk tradition
for at lave små vers efter ovenstående
skabelon. Der skal et stednavn sidst i
første linje og linjerne skal rime som de
gør her og i nogenlunde samme rytme.
Til traditionen hører så også at de helst
skal have en erotisk undertone. Nogen
limericksforfattere går ikke så meget op
i at det kun skal være en undertone.

På årskonferencen kan man for en uhørt
billig pris erhverve sig en spritny sam-
ling af limericks ved navn ”Lime Eriks
limericks” samlet og kommenteret af
Jens Frydendal.

Prisen er 60 kr. hvoraf de 40 går til et
projekt med at grave brønde og bygge
skoler i Liberia og resten til trykning
m.v. af bogen. Man kan altså slå to fluer
med et smæk - grav en brønd og udvid
din horisont med over 100 limericks.
Bogen sælges på årskonferencens mar-
kedsplads torsdag eftermiddag i Vise
Vers huset, der drives af Naturskolen i
Viborg Kommune.

*I Skive Fjord i en våge
lå den ordblinde måge, Åge.
Han havde en date
med gråkragen Kate
- som bekendt søger krage jo måge!*

*Der bor i en hule nær Thule
en ugle, som dårligt kan skjule,
hans øjne bli'r gule
og skeler en smule,
så snart han er tæt på fru Ugle.*

og sådan kunne man blive ved, men
det kræver at du køber bogen!

GF

FORSIKRING
MED OVERSKUD

Bliv forsikret blandt ligesindede

GF - Skov og Natur er en forsikringsklub specielt for
ansatte inden for skov, natur og miljøområdet.
Hos os får du netop de forsikringer, der passer dig.
Hverken mere eller mindre.

Ring 54 70 77 84 eller besøg gf-skov-natur.dk
og få et godt tilbud

GF - Skov og Natur · Torvet 11 · 4990 Saksøbing

Hovedsponsor for kvindelandsholdet i håndbold.

En god naturoplevelse...

Søg penge fra tipsmidlerne

**Har du en god idé, som
kan gi' dig og andre
oplevelser i det fri?**

Så har Friluftsrådet måske
pengene! Og det er let at søge.

Du kan få et ansøgningsskema tilsendt
fra Friluftsrådet eller hente det på vores
hjemmeside www.friluftsradet.dk
under "Tips/Lotto". Her kan du også
læse meget mere om mulighederne
og finde inspiration.

Du er velkommen til at ringe, hvis du vil
have mere at vide.

Ansøgningsfrist tre gange om året:
1. november, 1. marts og 1. juli.

Tips- og lottomidler til friluftslivet administreres af Friluftsrådet

Vi støtter bl.a.:

Telt, shelter, vikingeskib, havkajak, fiskeplatform, ladcycel, bålplads, informationsfolder, bålhus, frugttræer, udsigtsplatform, skolebigård, fuglekasser, feltnaturformidlingsudstyr, snittekasser, fugletårn, naturvejleder, naturpark, vikingehus, båludstyr, vandkikkert, plancher, informationstavler, flydebro, snittebænke, undervisningsmateriale, affaldskampagne, guidebog, formidlingshus, handicaprampe, bro, håndbog, konference, forskning, båd, naturskole, trampesti, idéudvikling, naturbøger og meget andet.

 Friluftsrådet

Tips & Tricks

Dette tips og tricks henvender sig til dem, der arbejder med de mindre børn. I det følgende kan du læse om hvilke fire virkemidler, der er vigtige at huske på, når man formidler til de små børn.

OPMÆRKSOMHED

Børn fødes med både nysgerrighed og opmærksomhed over for verden.

Det at få retning på opmærksomheden, så man ser, sanser, opdager og oplever det vigtige, det spændende, det er noget børn lærer af de voksne, de er sammen med.

Naturen har en dragende effekt på de mindste børn, og deres nysgerrighed udfordres ustandseligt, derfor har de mindste børn stor glæde af at færdes ude og sanse naturen.

Den spændende naturvejleder gør 4 ting sammen med børnene for at skabe opmærksomhed og læring. At pege, vise, forklare og fortælle. Det er de 4 tips og tricks, der virker.

Anne Richardt
Naturvejleder og pædagog
Naturskolerne i Rådved og Rude Skov

AT PEGE...

vi sætter os ned på hug, og er i øjenhøjde med børnene.

AT PEGE

Det er vigtigt at pege på alting, så børnene, man er sammen med, hjælpes til at fokusere på det vigtige, det betydningsfulde, det spændende.

Vi peger med pegefingeren og hånden, men også med blikket og med ord via stemmen.

Vi tager en snegl op i hånden, se hvordan den trækker sine følehorn ind - vi peger.

Vi sætter os ned på hug, og er i øjenhøjde med børnene.

AT VISE

Som naturvejleder kan man vise alt det, man synes er vigtigt og spændende. Find ting frem fra lommer eller hemmelige steder, eller tag børnene med hen til det sted, hvor der er noget at vise

Kom og se, hvad jeg har fundet, se det er en fuglerede, som er faldet ned. Se, hvad der er inde i reden, prøv at føle med din finger nede i reden.

Vis børnene, hvor de kan finde de modne hindbær, og vis dem, hvordan vi plukker dem ned i den lille medbragte kurv. Vis med din krop, hvordan en kugle bænkebidder ruller sig sammen, og børnene vil efterligne dig.

Vis alting; brug alle sanser og hele din krop. Du skal gøre det selv- og børnene vil læse dig og forstår.

AT FORKLARE

Når vi beskriver sammenhænge i naturen forstår børnene forbløffende meget, derfor skal vi snakke om - og forklare, det vi ser, lige der hvor vi er, på marken, i skoven, ved stranden.

Når vi forklarer, skal vi have et særligt mål for øje, vi skal udvælge nogle fokuspunkter for dagen, der står mål med, hvad børnene kan rumme i forhold til deres alder.

"Nu skal I se, nu skal I høre". Se her er en citronsommerfugl den har siddet oppe under taget i skuret, og nu er det blevet varmere og så dukker den op for at

Vi skal vælge at fokusere på enkle emner som: muldvarpe - jord og orme, hvor vi viser og forklare sammenhænge.

AT FORTÆLLE

Der findes fortællinger om naturen i alt. Du kan "hente dem" i eventyr, historier, lege, sange og i myter. Marie, Marie, Marolle. Findes de ikke, så lav dem selv

Digt dine egne historier om myre, mus, egern.

Syng sange om lille Peter edderkop, Søren sne, eller digt dine egne sange på velkendte børnelodier som ræven sover eller flyv lille solsort. Du kan også udvikle dine egne naturlege, hvor identifikation med dyrs levevis, er det bærende i legen.

Understøt og konkretiser dine historier og sange ved at bruge handskedukker (køb dem færdige eller lav dem selv)

Det er nemt at lave en bladspisende orm, eller en lille finger-mus, der kan vise vej til sit musehul. I legen ligger der også mange spændende fortællinger om naturen gemt. Tør vi lege, at vi er mus, der gemmer sig for musvågen. Vi kan lege at vi er et egern, der gemmer sine nødder, og skal finde den igen.

Vi skal lege, bruge vores krop og alle vores sanser til fortællinger om alt det, som vi peger på, viser og forklarer.

kom og se - prøv at føle med din finger

AT VISE...

jord og orme, hvor vi viser og forklare sammenhænge.

AT FORKLARE...

Understøt og konkretiser dine historier og sange ved at bruge handskedukker

AT FORTÆLLE...

Naturvejledning for de 0-3 årige - kom godt i gang

Er du ny som formidler for de 0-3 årige, er her lidt råd og vejledning der måske kan hjælpe dig i gang.

Småbørnsnetværket - forum og inspirationskilde til dig

Småbørnsnetværket er et netværk af naturvejledere der til dagligt arbejder med, eller interesserer sig for, naturvejledning for børn i alderen 0-6 år. Netværket består af ca. 25 naturvejledere, der jævnligt samles til erfa-møder, temadage, idé-udveksling og kurser. Har du brug for hjælp eller inspiration i forhold til naturvejledning for småbørn, er netværket et godt sted at starte! Du kan læse mere om netværket på www.naturvejleder.net. Du kan komme på netværkets mailliste ved at sende en mail til Ida Kryger på: ikr@friluftsradaet.dk.

Læreplanen - kan hjælpe dig på vej

De pædagogiske læreplaner hjælper institutionerne og dagplejen med at sætte mål for børnenes leg, læring og udvikling. Læreplanen er vedtaget ved lov, hvilket betyder at alle institutioner og dagplejen skal udarbejde en pædagogisk læreplan.

Læreplanen tager udgangspunkt i seks overordnede temaer:

- Alsided personlig udvikling
- Sociale kompetencer
- Sproglig udvikling
- Krop og bevægelse
- Natur og naturfænomener

Kulturelle udtryksformer og værdier

Du kan læse mere om de pædagogiske læreplaner på Indenrigs og Socialministeriets hjemmeside www.ism.dk. Læreplanen kan bruges i forhold til at beskrive de mål vi har med vores formidling og hjælpe med at indramme hvad vi laver.

Alfa omega i formidling til de 0-3 årige

Følgende forhold er værd at huske, når du skal planlægge en tur eller et arrangement:

Keep it simple! Formidling til de yngste skal ganske simpel være utrolig enkel.

Show it! Formidlingen skal være meget konkret og baseret på krop- og sanseoplevelser. Brug det der er til at se, føle, smage, høre eller lugte!

Gentag! Små børn elsker gentagelser.

Informér! "Klæd" de voksne på før arrangementet; informér om dagens program, hvad de evt. skal medbringe, hvilken beklædning der er passende osv. Send gerne billeder af f.eks. de dyr I skal møde sammen, så børnene også kan "klædes" på i forhold til turen.

Hvor kan man købe handskedukker?

Handskedukker er et rigtig godt virkemiddel i formidling til små børn. Du kan selv lave handskedukker ud af fri fantasi, eller f.eks. lade dig inspirere af bogen "Skumdyr" af Bjørli Lehrmann, Klematis, 2004. Vil du købe færdiglavede handske- og fingerdukker kan du se et flot og bredt udvalg hos www.puppetsbypost.com.

Et par litteratur tips

Du kan hente basis viden til arbejdet med de 0-3 årige her:

Barnets udvikling 0-3 år, af Carol Cooper, Politikken, 2006.

Nutidens børn - 0-7 åriges trivsel og udvikling, af Peter Clausen, Semi-forlaget, 1994.

Nysgerrige børn i bevægelse og aktivitet, af Gudrun Gjesing, Kroghs Forlag, 2004.

Ej sikke leg – legebog for de 1-6 årige, af Mette Wegloop & Lone Spliid, Politikken, 2008.

Tju Hej ud i naturen, af Marianne Hald, Mariagerfjord Kommune/Skov- og Naturstyrelsen/ Friluftsrådet, 2008. (Pjecen kan bestilles via [Trente Mølle trente@trente.dk](mailto:trente@trente.dk) til 10 kr./stk.)

Giv dit barn lyst til at lære – sansning, bevægelse, sprog, af Annika Dessau m.fl. Komiteen for Sundhedsoplysning, 2009.

Leg og lær – en guide om pædagogiske læreplaner, udgivet af Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender august 2004. Kan downloades på www.ism.dk

Du kan hente viden om natur og pædagogik her:
Natur og miljø i pædagogiske arbejder, af Lasse T. Edlev, Munksgaard Danmark, 2008.
Håndbog i naturpædagogik, af Ole Wohlgemuth, Politisk Revy, 2006.

Første uge af november 2009, drog fire danske naturvejledere til Bolivia for at deltage i verdenskongres for "rangere" i Santa Cruz.

Kongressen samlede 265 rangere fra over 40 lande. Det efterlod os et stærkt og dybt indtryk af livsvilkår med store udfordringer ikke blot i Bolivia, men fra flere verdensdele.

Af Susanne Friis Pedersen
Hortonorm og naturvejleder

En øjenåbner

- at gå gennem ild

Australien var godt repræsenteret på kongressen og deltog med et rystende indlæg om *bushfires*, som har nået et foruroligende omfang. Den 7. februar dette år er blevet kendt som *Black Saturday*, hvor *bushfires* i Victoria kom ud af kontrol og ødelagde i et hidtil ukendt omfang. *Bushfires* er en vigtig del af økosystemet i Australien, mange frø spirer først efter en varmepåvirkning. Fornyelsen og sundheden i økosystemet er dermed afhængig af *bushfires*. Indtil nu har *bushfires* ikke været så rystende som *Black Saturday*. Temperaturstigningen bevirker, at ilden lettere antændes og breder sig vanvittig hurtigt. På *Black Saturday* var temperaturen til start 46,4 °C og ilden løb som vand henover en 100 kilometer front. Flammerne stod 20 meter over trækroneerne. I den nærmeste by ved den pågældende nationalpark var 1400 huse på ingen tid brændt ned, kun 14 huse stod tilbage efter denne rædselsvækkende brand. I nationalparken gjorde rangerne, hvad de kunne både før og under branden.

Der var vegetationsløse bræmmer, som værn mod ildebrand og Parkkontoret blev forsvaret, som det sig hør og bør under disse forhold. Alligevel måtte rangerne i sidste øjeblik flygte fra området i en bil, hvor al plastic på bilens kar-

rosseri smeltede og det undervejs kun var muligt at se en meter frem for sig. Røg og sod gjorde alt sort. Blandt de 1000 ansatte rangere i parken har 2/3 mistet pårørende eller har pårørende, som er berørt af *Black Saturday*.

... at mangle vand

Fem lande i Sydamerika: Bolivia, Ecuador, Venezuela, Peru og Columbia, melder at de oplever den værste tørke i 40 år. Den sidste regntid gav ikke nær så meget, som den plejer og denne sæsons regntid lader vente på sig, Temperaturen er nær 40° C og regnen er en måned forsinket. Årsopgørelsen 2009 for de fem lande viser, at der er faldet 46 % mindre regn end normalt. I Venezuela opfordrer Hugo Chaves befolkningen til højst at tage brusebade på tre minutter. I Bolivia har jeg ladet mig fortælle, at hvis vandstanden i Titicaca-søen falder 20 til 30 centimeter mere, vil det få negative konsekvenser for fiskelivet dér. Titicaca-søen er områdets største sø og spiller en vigtig rolle i indianernes identitet og dermed for Bolivia og Peru, hvor imellem søen ligger, som verdens højest placerede ferskvandssø. Fiskelivet i søen består af en stor del ørreder.

70 % af det ferskvand som er til rådighed for madlavning, vask og lignende stammer fra smeltende gletsjere i de høje Andesbjergene. Fra disse vandstrømme udvindes også elektricitet til mange formål i samfundet. En million fattige indbyggere i satellitbyen El Alto uden for Bolivias hovedstad La Paz er afhængige af denne vandforsyning. Højsletten er i forvejen meget tør. Hidtil har der været stor tilflytning til El Alto. Indianerne bosatte sig udenfor hovedstaden i håb om at opnå en bedre levestandard. El Alto har udviklet sig fra ingenting til en millionby og blev i 1985 anerkendt som en selvstændig by.

Den danske delegation i Bolivia

Fra venstre: Susanne Friis (artikkels forfatter), Kari Hald, Edvard Kristensen og Torbjørn Tarp

... at bo og leve på jorden

De fattigste søger også til andre steder end El Alto. De efterspørger jord og bolig i frugtbare områder. Det lægger et pres på skovområder i Bolivia. Hvert år ryddes i Bolivia illegalt 13.000.000 hektar skov, svarende til tre gange Danmarks areal. Dermed stammer 80 % af Bolivias kuldioxidemission fra skovrydning. Rangerne fra Bolivia bevidnede på kongressen denne triste konflikt om overlevelse. De står som forsvarere og beskyttere af betydningsfuld og uvurderlig kostbar natur. Bolivia er med på top ti af verdens mest diversitetsrige natur. Der er navngivet 190 forskellige økosystemer, over 20.000 planter, næsten 400 pattedyr og 415 fugle.

... at nå himlen

En af kongressens hovedtalere var fra Hawaii. Et økosystem, som må siges, at være meget isoleret fra resten af verdens økosystemer. 90 % af arterne er endemiske. På Hawaii findes ingen pattedyr – kun planter og fugle. Disse er højst sandsynligt kommet dertil via luften. Planterne har på Hawaii ikke udviklet torne eller andre forsvarsmekanismer, som deres slægtninge andre steder på jorden. Umiddelbart virker det som et harmonisk paradys. Men det er det ikke. Her har man også mærket de globale klimaændringer. Der er insekter, som kommer flyvende til øen med virus, som fuglene ikke er resistente overfor. Det har betydet nedgang i fuglebestanden. En anden ting er invasion af et græs, som udkonkurrerer den hjemmehørende flora på stedet. Desuden er græsset let antændeligt under de tørre forhold. Hawaii har også oplevet ildens destruktion.

Presset på nationalparkerne går altså ikke kun udefra samfundet og ind, men også indefra parkens liv og ud mod nye områder. Når temperaturen stiger, søger fauna og flora mod andre områder, hvor de kan eksistere. Måske til højere beliggende områder eller steder med hidtil lavere temperatur, som var kendt for dem før. Presset går ud af de naturbeskyttede områder.

Cambodia (nr. 2 fra venstre) slår os laaaangt mht. uniform

Sean Willmore ved siden af kone og datter af af-død Boliviansk Ranger - død ifærd med at beskytte regnskoven. Familien får økonomisk hjælp af den fond som er stiftet i forbindelse med Thin Green Line

Rangers fra Europa

Første uge af november 2009, drog fire danske naturvejledere til Bolivia for at deltage i verdenskongres for "rangere" i Santa Cruz.

Kongressen samlede 265 rangere fra over 40 lande. Det efterlod os et stærkt og dybt indtryk af livsvilkår med store udfordringer ikke blot i Bolivia, men fra flere verdensdele.

Af Kari Hald
naturvejleder
Avnø Naturcenter

Langt ude – højt oppe

Hvis vejen stiger bare det mindste eller hvis jeg skal op ad en trappe, hiver jeg efter vejret. Der skal dobbelt så meget af den tynde luft igennem lungerne for at få tilstrækkeligt med ilt ud i blodet. Jeg er i La Paz - Bolivias hovedstad, der ligger i en skål mellem bjergene, ca. 4000 meter over havets overflade, verdens højest beliggende hovedstad.

Inden jeg rejste fra Santa Cruz i lavlandet købte jeg sorochi piller imod højdesyge. I store røde og hvide kapsler fra det lokale apotek. Gad vide om bivirkningerne er værre end en smugle højdesyge? Men jeg har ikke tid til at være syg. Så jeg tager både sorochi piller og drikker Maté: the lavet på coca-blade, som skulle afhjælpe de værste bivirkninger ved at flytte sig så mange meter op i højlandet, på bare den ene time det tager at flyve fra Santa Cruz til La Paz.

Det yderste Bolivia

Men jeg er ikke taget til La Paz for at opleve denne myldrende levende by. Målet er at besøge en af de højeste og fjerneste beskyttede naturområder i Bolivia, nemlig det nationale reservat for andinsk fauna Eduardo Avaroa.

Vejen dertil er lang og hård. Først 11 timer i en rumlende, larmende natbus fra

La Paz til Uyuni. Der skifte til 4-hjulstrækker og udsigten til 3 dage med tør støvet hede om dagen og bidende kulde og blæst om natten. Og ingen varme brusebade undervejs! Men det er det hele værd!

Hvordan skal jeg beskrive de landskaber vi oplever? Enorme saltflader, farverige laguner omgivet af høje smukke bjerge. Og sære planter og dyr der gennem tiderne har lært at overleve disse ekstreme og ugæstfrie forhold.

La Paz - Bolivias hovedstad

Særligt to dyr vil jeg fortælle om.

Vicuñaer, en art vild lama ser vi i små eller store flokke. De er i familie med kamelen og kan finde føde blandt kaktusser og andre hårde vækster. De går hele tiden med hovedet nede ved den bare jord - som om de venter på at et eller andet skulle vokse op i munden på dem. For jeg kan i hvert fald ikke få øje på nogen planter fra bilen af. Men de trives her og ødelægger ikke den sårbare vegetation med deres bløde fødder. Og de tager ikke planterne op med røde når de græsser.

Og så flamingoer! I tusindvis går de rundt i de farvede saltlaguner. Hver lagune har sit navn efter netop den farve der hersker der. De går med næbbet i vandoverfalden og filtrere mikroorganismer fra det salte vand. Det er disse saltelskende mikroorganismer, der giver fuglene deres smukke farver. Yngletiden er slut og netop nu samles de i lagunerne i højlandet for at finde føde.

Naturcenter uden besøgende.

De fleste besøger området på 3-dagsture i 4-hjulstrækkere som vi. Vi møder dog også et par meget seje! cyklister. Men meget få af de mange turister i området besøger det fine naturcenter der ligger i Quetena Chico. Centeret er bare 3 år gammelt, men har i den periode kun været åbent i 5 måneder. Der kommer ingen, fordi de almindelige turist-ruter ikke går der forbi. Vi spurgte både vores chauffør og Edmunda, som er den dagligt ansvarlige for centret om hvorfor det er sådan.

Den danske delegation i Bolivia

Fra venstre: Susanne Friis, Kari Hald (artiklens forfatter), Edvard Kristensen og Torbjørn Tarp

Og det handler dels om logistik. Vi måtte overnatte helt nede ved Laguna Verde i 4445 meters højde i et meget primitivt og koldt hus for at vi kunne nå at besøge naturcenteret på 3-dagsturen. Det var klart besøget værd! All den viden som man sidder i bilen og bliver nysgerrig efter, fandtes der på både spansk og engelsk. Så ærgeligt at der ikke kommer flere forbi!

Den vilde lama i Bolivias højland

Men måske handler det også om manglende koordinering mellem SERNAP - den bolivianske stats forvalter af beskyttede områder som etablerede naturcenteret og de turistentreprenører der faktisk udfører naturformidlingen.

Spillet om ressourcer

Der bor folk i nationalparken. De lever af at dyrke quinoa, holde lamaer og selvfølgelig turisme, som er i stærk vækst i området. På ca. 10 år er antallet af besøgende til parken steget fra ca. 5000 om året til 60.000 sidste år!

Desuden udvindes der mineraler i området! Det er tilladt fordi SERNAP har det som et centralt formål, at parkens drift også skal komme lokalbefolkningen til gode! Borgerinddragelse praktiseres i alle nationalparker i Bolivia.

Men måske lurder der en større konflikt i de enorme mængder af værdifulde mineraler der findes i nationalparken mellem bjergkæderne. Fordi hvordan kan minedrift foregå uden at påvirke den sårbare økologi? Og spørgsmålet er også om en sådan minedrift skal være privat eller statslig?

Der er så mange rigtig gode tiltag i Bolivia: For eksempel ægte borgerinddragelse og de 17 millioner ha. beskyttet natur med en kæmpe biodiversitet. Men det er et ungt demokrati med mange potentielle konflikter at håndtere. Hvordan det går, kan kun tiden vise. Jeg håber de finder en vej uden vold og splittelse.

Men efter snart 3 uger i Bolivia, er jeg dybt forelsket i dette kalejdoskopske land og håber at jeg kan vende tilbage og opleve mere endnu.

Yngletiden er slut og Flamingoerne samles i lagunerne i højlandet for at finde føde

Børn i udstillingen på naturcentret der ellers står tomt det meste af tiden

Edmunda er den daglige ansvarlige for naturcenteret

Vores fantastiske 4-hjulstrækker

Natur, teknik og sundhed – også til de mindste

Formand for
Naturvejlederforeningen
Dorrit Hansen

Foreningens Ledere

Enhver - der som jeg har prøvet at sende sin 2-årige tøs på en uges vuggestue-naturlejr i en gammel spejderhytte og fornemmet det naturlærings-undertryk, der udlignendes dag for dag efter nye sug af sansninger, følelser og ikke mindst ord - ved, at livet kan forandres for altid af en indsats for de 0-3 årige - viden opnået i den alder klitrer helt vildt. En skolepen-der kan blive en konkret, kendt og elsket del af naturgrundlaget for resten af livet - med de følger, det måtte have!

Endnu et indbydende og sprudlende nummer af NATURvejleder er på gaden, med et tema der er foldet ud så alle, både de, der er erfarne udi arbejde med målgruppen og dem, som gerne vil i gang, kan få masser af ny viden og inspiration. Flot gået af redaktører og forfattere. De mindste børn, både de 0-3-årige, der er målgruppen for dette nummer af bladet, og børnehavebørnene, de 3-6-årige, er vigtige målgrupper for naturvejledningen.

Vi ved, at vi som små børn lærer mere, bedre og hurtigere end på noget andet tidspunkt senere i livet. Men vi har ikke på samme måde som for skolebørnenes vedkommende en landsdækkende struktur, der gør, at de fleste skoler er tilknyttet naturvejledere på en naturskole, naturvejledere der besidder ekspertise i både målgruppe og lokal natur.

Hvor mange af de nye kommuner, der har et veludviklet tilbud til førskolebørnene, er der så vidt jeg kender til, ikke noget overblik over. Men at der er sorte huller på landkortet, ved jeg fra mit eget lokalområde, hvor det er meget forskelligt, hvilke muligheder, der eksisterer for at pædagogerne kan tage ud i naturen med de mindste børn under kompetent vejledning, enten i form af løbende solid efteruddannelse eller ved hjælp af direkte naturvejledning.

I nogle kommuner spændes et fint net ud over målgruppen, med naturhuse, naturambassadører, naturvejledere osv. og i andre er de eksisterende muligheder for at komme ud - fx et par uger hvert forår i en udtjent, ombygget bybus, mere grundlagt i akutte økonomiske problemer, end det er

en målrettet strategi for et bedre børneliv og det hele menneske. Projekt grønne spirer er værdifuldt og godt, men langt fra nok som supplement hertil.

Alle kommuner i Danmark er forpligtet til at have en børnepolitik. Hvad med at Naturvejlederordningen skabte en vision om, at værdier i kommunernes børnepolitik smeltede sammen med naturens potentiale for at skabe "det hele menneske"?

Det er oplagt at udvikle et landsdækkende projekt, hvor naturvejledere er med til at styrke og støtte børneinstitutionernes pædagogiske arbejde med natur og miljø, sådan at alle børn i deres institutionsliv får glæde af naturens potentiale. At vi har viden og kompetencer på området står klart i dette nummer af bladet, nu har vi brug for national handling!

I uge 10 deltog jeg i kick-off konferencen for det nye nationale center for natur, teknik og sundhed, NTS Centeret på Alsion i Sønderborg. Centret har til formål "at styrke interessen for, rekrutteringen til og kvaliteten af undervisningen i natur, teknik og sundhed i det danske uddannelsessystem". Naturvejlederne spiller en vigtig rolle og regnes for en betydende samarbejdspartner i dette arbejde, det var tydeligt på Als, og det er tydeligt i det regionale arbejde der er under opstart i mit område med centrum på Experimentarium i København.

Både på konferencen på Als og i mit regionale netværk har jeg hørt lidt ureflekterende beklagelser fra arrangører og oplægs-holdere over at førskolebørnene ikke er medtænkt i planerne for NTS-arbejdet som det ser ud nu - de regnes ikke rigtig som en del af "det danske uddannelsessystem". Kan noget være mere forkert?

Skal vi som naturvejledere sætte vores første fingeraftryk på arbejdet, kunne det være at få førskolebørnene med i de regionale centres arbejde med natur, teknik og sundhed! Jeg vil gøre mit, men der er brug for alle hænder, både med dette fokus, i og det brede naturvejlederperspektiv. Tjek ind på www.nts-centeret.dk, find dit regionale center og kom med i arbejdet fra starten.

Dorrit Hansen

Her er din bestyrelse

Dorrit, Marianne, Tim, Allan, Tomas, Arne, Jeppe, Rikke og Mads
se yderligere oplysninger om bestyrelsesmedlemmerne på side 2.

Nyt fra Bestyrelsen

Knæk finanskrisen Brug dit medlemskort - det giver rabat

Se mere om rabatterne på foreningens hjemmeside: www.natur-vejleder.dk

Her er listen over Naturvejleder samarbejdspartnere

Navn	Postnr	By
55° Nord	7000	Fredericia
Almas Hadsund	9560	Hadsund
Bornholms Middelaldercenter	3760	Gudhjem
Bredrene Vestergaard	7700	Thisted
CCNatur	8983	Gjerlev
DAN FAUNA Aps	8600	Silkeborg
Eventysport	8000	Århus C
Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet	6710	Århus C
Fjeld & Fritid	1365	Esbjerg V
Fjord og Bælt	5300	København K
Friluftslageret	5000	Kerteminde
Friluftsland (incl. North Face forretninger, i København og Århus)	1360	Odense C
Friluftshop	1256	København C
GeoCenter Mens Klint		København K
Kattegatcentret - Danmarks Hajcenter		
Kystcentret		
Lejre Forsøgscenter		
Lille Vildmosecenter		
NaturBornholm		
Naturbutikken		
Naturhistorisk museum, Århus		
Nordjyllands Historiske Museums afdelinger		
Skolebutik.dk ApS		
Toursport		
Valdemars Slot, Jagt- og trofemuseer.		
Aalborg Zoo		
Stjerneparken 5		
Starगेवेj 1, Østerlars		
Sennelsvej 2		
Hvilhusevej 1, Tørring		
Guldbergsgade 36		
Guldsmedegade 33		
Tarpbagevej 2-6		
Frederiksborggade 28		
Margrethes Plads 1		
Læssøgade 12		
Frederiksborggade 52		
Amaliegade 45		
Færगेvej 4	8500	Grenaa
Kystcentervej 3	7680	Thyborøn
Sjangealleen 2	4320	Lejre
Vildmosevej 16, Dokkedal	9280	Storvorde
Grønningen 30	3720	Åakirkeby
Vesterbrogade 138 A	1620	København V
Wilhelm Meyers Alle 210	8000	Århus C
Algade 48	9100	Aalborg
Østergade 33	8000	Århus C
Budolfi Plads 1	9000	Aalborg
Slotsalléen 100, Troense	5700	Svendborg
Mølleparkvej 63	9000	Århus C

Nyt fra Bestyrelsen

ERFA-møde for Naturvejlederforeningens repræsentanter i de Grønne Råd og i Friluftsrådets Kredse

Den 7. januar holdt Naturvejlederforeningens bestyrelse ERFA-møde i Odense med foreningens repræsentanter i de Grønne Råd og i Friluftsrådets Kredse.

Der var inviteret 2 oplægsholdere udefra, nemlig **Erik Vinther**, Miljøcenter Odense og **Casper Linnemann**, Friluftsrådet.

Erik Vinther talte om "Natura 2000" – hvad er det og hvad sker der? Det var et spændende indlæg, der tydelig viste, at vi som naturvejledere uundgåelig kommer til at beskæftige os med med Natura 2000 og have holdninger her.

Casper Linnemann talte om "De nye kommuneplaner – friluftsliv, naturvejledning og formidling samt Friluftsrådets nye udspil om naturparker i Danmark". Han konstaterede at bl.a. takket være naturvejledernes indsats i Friluftsrådets Kredse er det lykkedes at få friluftsliv og naturformidling stærkt ind i mange kommuneplaner – nu gælder det om holde kommunerne fast på planerne, så det ikke bliver tomme ord.

Friluftsrådets tema for friluftskomme 2010 er "Hvilken kommune er bedst til at formidle om friluftsliv og naturoplevelser". Det vil sætte ikke mindst naturvejlederne i fokus.

Friluftsrådet ønsker at fremme Naturparker og har nu efter flere års forarbejde besluttet at invitere alle landets kommuner til at være med i et 3-årigt pilotprojekt for at udvikle og definere begrebet Naturparker. Ansøgningsfristen for at være med er 1. april 2010.

Begge indlæg gav anledning til en meget livlig debat, og vi blev klar over, at vi både som naturvejledere og som medlemmer af de Grønne Råd og af Friluftsrådets kredse i de kommende år vil blive meget involveret i både Natura 2000 –

planer og kommuneplaner.

Efterfølgende var der ERFA-udveksling hvor vi alle fortalte om gode og dårlige erfaringer fra vort arbejde i de Grønne Råd og i Friluftsrådets Kredse.

Sammenfattede viste erfaringsudvekslingen:

- Der er meget stor forskel fra kommune til kommune på hvordan de Grønne Råd arbejder - det svinger fra at de rene efterretningsorganer til meget aktive Råd med egne budgetter og aktiviteter.
- Man får kun indflydelse på Friluftsrådets arbejde i kredsene ved at være bestyrelsesmedlem eller ved at melde sig som deltager i arbejdsgrupper,
- Vi kan være med til at "sætte dagsordenen" både i de Grønne Råd og Friluftsrådets kredse ved at være aktive og tage initiativer.

Dagen sidste punkt var gruppearbejde:

"Hvordan bruger vi som naturvejledere de platforme vi har fået i de Grønne Råd og Friluftsrådets Kredse til at fremme god naturvejledning i Danmark?"

Deltagerne sprudlede af ideer og det blev til følgende idekatalog med 10 konkrete forslag til hvordan vi bl.a. kan bruge vore platforme:

Vi skal

- Invitere både de Grønne Råd og Friluftsrådets kredse til at holde deres møder ude på "vore steder" og vise dem hvad naturvejledning er.
- Tage initiativer til borgerinddragelse/inddragelse af frivillige i naturpleje, formidling og etablering af friluftsfaciliteter.
- Gøre glæde over naturen til en folkesag.
- Sætte natursyn på dagsordenen både de Grønne Råd og Friluftsrådets kredse
- Styrke egnskendskabet både i de Grønne Råd og i Friluftsrådets kredse
- Gøre de Grønne Råd og Friluftsrådets

Nyt fra Bestyrelsen

kredse til ide – generatorer med hensyn til borgerinddragelse – fx i naturpleje i Natura 2000-områderne – vi skal være med til at få borgerne til at føle ”ejer-skab” og medansvar for naturen

- Gennem konkrete initiativer fremme borgernes kendskab til Naturbeskyttelseslovens § 3.
- Skrive og fortælle om de Grønne Råd og Friluftsrådets kredse og skabe mere offentlighed om disse organer – de fleste borgere aner ikke de eksisterer.
- Inddrage børn langt mere end i dag i aktiviteter i naturen og i naturpleje – både gennem skolerne og direkte.
- Sætte natur og sundhed på dagsordenen både de Grønne Råd og Friluftsrådets kredse og tage konkrete initiativer til at ”koble” folk, der arbejder med natur med folk der arbejder med fysisk og psykisk sundhed.

Naturvejlederforeningens formand, Dorrit Hansen, takkede deltagerne for en god og lærerig dag og for det store arbejde de gør som naturvejledningens ambassadører i Grønne Råd og Friluftsrådets Kredse.

Vil du være kredsrepræsentant i Friluftsrådet ?

Som du kan forstå på ovenstående er det spændende at være med i Friluftsrådets arbejde for at fremme friluftsliv og naturvejledning.

Naturvejlederforeningen skal have ny repræsentant i to af Friluftsrådets Kredse, nemlig Nordsjælland og Østsjælland.

Er du interesseret ? Så ring til Arne på 74671164 og hør mere.

Du skal bo i en af følgende kommuner: Gribskov – Helsingør – Fredensborg – Hørsholm – Allerød – Hillerød - Frederikssund –Frederiksværk- Hundested eller Ringsted – Køge – Faxe - Stevns

Danmarks Friluftskommune

Danmarks Friluftskommune er en årlig pris, som Friluftsrådet uddeler til en

kommune, der gør en særlig indsats for at fremme friluftslivet. I 2010 går prisen til den kommune, der er bedst inden for temaet ”Formidling af friluftsliv og naturoplevelser”.

Temaet for 2010 betyder, at kommunerne bedømmes ud fra den indsats de har gjort og vil gøre for at formidle friluftsmulighederne og naturoplevelserne i kommunen.

Konkurrencen sætter fokus på alle former for formidling og omfatter således både mundtlig-, skriftlig- og grafisk formidling. Alle kommunernes gennemførte og planlagte formidlingstiltag kan derfor indgå i konkurrencen.

Tiltag inden for årets tema kan f.eks. være udarbejdelse af foldere og pjecer om friluftstilbud eller om naturoplevelser, ansættelse af friluftvejledere eller naturvejledere, etablering af naturskoler eller naturcentre, oprettelse af internetportaler om friluftsliv i kommunen, udarbejdelse af digitale friluftskort, iværksættelse af elektronisk formidling i naturen, afmærkning og skiltning i naturen eller i byens grønne områder

Vinderen af konkurrencen ’Danmarks Friluftskommune’ hædres med 250.000 kroner, som skal anvendes til medfinansiering af nye friluftsfaciliteter i kommunen. Samtidig får vinderkommunen presseomtale og retten til at markedsføre sig som ’Danmarks friluftskommune’.

Præmien på 250.000 kroner udbetales som en bevilling fra Tips- og lottomidler til friluftslivet, og pengene skal anvendes til at medfinansiere et eller flere af de projekter, som kommunen har redegjort for i ansøgningen.

Ansøgningsfristen for at være med er 15. juni 2010, og du kan læse mere om prisen på www.friluftskommune.dk.

Naturvejlederforeningens bestyrelse er meget glade for at Friluftsrådet med dette tema har valgt at sætte fokus på kommunernes formidlingsindsats, og vi opfordrer alle vore medlemmer til at være aktive og bakke op om projektet.

Arne Bondo-Andersen

Naturvejledernes Årskonference 2010

på FDF Friluftscener Sletten, Silkeborg
den 21. -23. april

”Udveksling giver udvikling”

Naturskoleforeningen

Svenske gloser vil svirre i luften, når danske og svenske naturformidlere for første gang slår årskonferencerne sammen. Det giver optimale muligheder for udvikling af vores daglige arbejde via udveksling af ideer, erfaringer, tips og tricks.

Under temaet ”naturen som wellnessrum” gives eksempler på en række formidlingsmetoder, der kan give dig ny inspiration i din egen hverdag.

På torsdagens markedsplads præsenteres et stort udbud af aktiviteter fra dine danske og svenske kollegaers formidlingspraksis.

Konferencens hovedtaler bliver tidligere rektor for Kaospiloterne i Århus, Uffe Elbæk, der er bl.a. kendt for sin kreative tilgang til nytænkning og personlig udvikling.

Mød op med åbent sind og lad dig inspirere af de mange ideer og tips, som dine kollegaer kommer med – du drømmer ikke om, hvor kloge og vidende, de er!!!

Workshop på årskonferencen: Hvor skal naturvejledningen bevæge sig hen?

Da 14 naturvejledere tog de første skridt ud i formidlingen af den danske natur i 1987, blev det starten på en succes. Her 23 år senere er der 350 naturvejledere som arbejder for at give landets borgere erfaringer, oplevelser, viden og forståelse for naturen.

En grundpille i naturvejledningens succes er, at den har formået at udvikle sig i takt med samfundet. Udviklingen fortsætter og spørgsmålet er hvilken af mange mulige stier, vi ønsker at naturvejledningen skal følge.

På Naturvejlederforeningens årskonference i april afholder Fællessekretariatet en 3 timers workshop fredag formiddag. Her vil vi gerne have dit bud på, hvordan du ser naturvejledningen om 5 år – hvilken rolle har naturvejledningen i samfundet, hvad skal vi være kendt for, og hvem når vi ud til?

Som forberedelse til denne workshop afholder Fællessekretariatet tre indledende workshops for at få en bred vifte af input til vores oplæg på Årskonferencen. Deltagerne på de indledende workshops er repræsentanter for naturvejledere, arbejdsgivere, kommuner, turistbranchen, interesseorganisationer, undervisningssektoren m.fl. På alle tre workshops er temaet det samme som på årskonferencen – hvad, for hvem og hvordan formidler vi den danske natur om 5 år?

Input og inspirationen fra de tre indledende workshops er samlet i et oplæg på årskonferencen, hvor vi også har inviteret en fremtidsforsker til at give ideer om, hvor samfundet bevæger sig hen, og hvilke udfordringer og muligheder det åbner for naturvejledningen.

De ideer og visioner som deltagerne på årskonferencen bringer på banen, vil danne grundlaget for udformningen af nye indsatsområder. Så kom og vær med til at afsætte nye stier for naturvejledningen.

Naturvejlederordningens Handlingsplan

Den seneste udviklingsproces mundedes ud i publikationen ”Naturvejlederordningens Handlingsplan for Naturvejledning i det 21. århundrede”, hvor der blev peget på 5 indsatsområder:

1. Sundhed og livskvalitet gennem gode naturoplevelser
2. Borgerinddragelse og en demokratisk proces i naturforvaltningen
3. Ud i naturen på egen hånd
4. Bevare natur- og kulturværdier og biologisk mangfoldighed
5. Effektmåling af naturvejledningens indsatsområder

Uglen er logo for Naturvejlederordningen

Uglen er sammensat af de gamle kinesiske tegn yin og yan. Disse tegn står blandt andet som symbol for en guddommelig tolkning af naturens herligheder.

Uglen er Naturvejlederordningens logo og kvalitetsstempel. Når du har gennemført uddannelsen, har du ret til at bære logoet i forbindelse med naturvejlederarbejdet, PR-materialer mv. Logoet er varemærkeskyttet i Patent- og Varemærkestyrelsen.

Lokalredaktører

Tommy Jensen
Lindholm Høje Museet
tj-kultur@aalborg.dk

Arne Bondo-Andersen
Freelance Sønderjylland
arne1864@bbsyd.dk

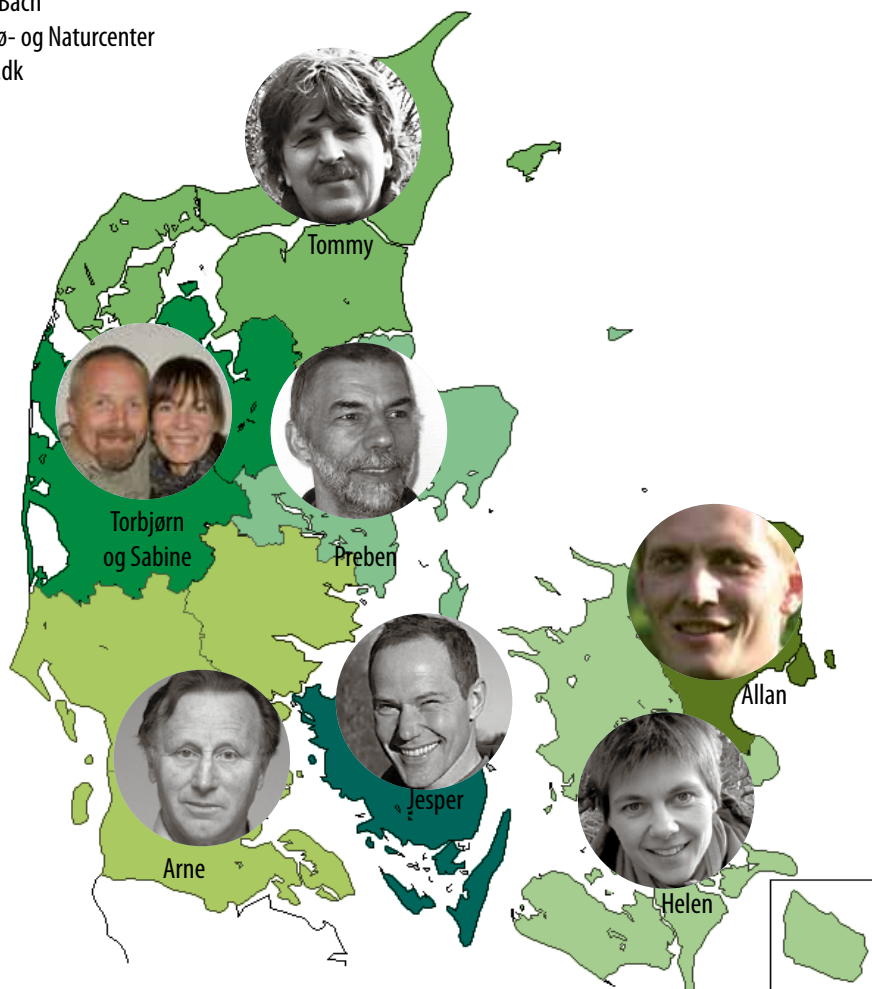
Allan Gudio Nielsen
DOF/Fugleværnsfonden
allan.nielsen@dof.dk

Sabine Jensen og Torbjørn Tarp
Ringkøbing-Skjern Museum
tt@riskmus.dk

Jesper Vagn Christensen
SNS Fyn
jvc@sns.dk

Helen Holm
Næsbycentret
helenholm@post.tele.dk

Preben Bach
AQUA Sø- og Naturcenter
pb@fvc.dk

Nyt om navne og arbejdspladser

Fra Schackenberg til Skjern Å

Søren Frederiksen er nyansat i en 3-årig stilling som Udviklingskonsulent og koordinerende naturvejleder i Formidlerforum, projekt Nationalpark Skjern Å. Søren er 53 år og uddannet agrarøkonom fra Næsgaard Agerbrugsskole. Efter en række stillinger som forvalter på større godser kom han i 1993 til Schackenberg Gods som godsforvalter. Her har han sammen med Prins Joachim udviklet det spændende samarbejde "5 gårde" med kvalitetslandbrugsprodukter.

Og nu tog han så springet fra godsforvalter til naturvejleder.

”Som godsforvalter på Schackenborg fik jeg mulighed for at arbejde med formidling af godset” siger Søren til Naturvejleder. ”Jeg udviklede bl.a. et spændende og inspirerende samarbejde med naturvejleder Iver Gram. Og formidling fængede så meget j hos mig, at jeg besluttede at tage springet og selv blive naturvejleder.”

Ren fysisk har Søren foreløbig kontor hos Ringkøbing-Skjern Kommune, men tanken er han skal være mobil og samarbejde med parterne bag projekt Nationalpark Skjern Å. Endnu er der ikke udsendt noget udkast til bekendtgørelse om Nationalpark Skjern Å, så en nationalpark ligger endnu et stykke ud i fremtiden. Borgerne i Skjern Ådal er jo kendte for at have markante meninger om tingene, så som koordinerende naturvejleder får Søren brug for alle sine diplomatiske evner fra de bonede gulve. Naturvejleder byder Søren velkommen til et spændende job og ønsker held og lykke fremover.

(ABA)

Ny sundhedskoordinator – Eva Skytte

Jeg skal det næste år arbejde som sundhedskoordinator for naturvejlederordningen – den stilling Thomas Neumann havde i Friluftsrådet. Der er dog enkelte ændringer. Det er ¾ tid og jeg er stadig ansat i Skovforeningen. Hvis I har ideer, ønsker, brug for sparring eller hjælp, så kontakt mig endelig. Jeg sidder her for at støtte op om jeres arbejde! Og jeg har glædet mig til at komme i gang.

Jeg kommer bl.a. til at arbejde med at:

- Indsamle og kortlægge erfaringer og igangværende aktiviteter med naturoplevelser som middel til sundhedsfremme.
- Etablere et netværk for aktører der beskæftiger sig med natur som middel til sundhedsfremme.
- Afholde kurser og møder for naturvejledere med fx sundhedspersonale, lærere og andre aktører på området.
- Deltage i igangsættelse af delprojekter

Og så selvfølgelig at formidle resultaterne til alle jer. Tanken er at det sker løbende gennem 2010. Det meste kommer til at foregå via naturvejledernet.dk. Her kan I også gå ind og melde jer til, hvis I vil følge med i, hvad der foregår i sundhedsnetværket.

Skovforeningens naturvejleder-løntilskud er sat i bero i 2010.

Eva Skytte, Skovforeningen

(AN)

Ny naturbase midt i Storbyen - Norske Hus i Søndermarken

På Frederiksberg har Naturvejlederen for nylig indviet en ny naturbase i Søndermarken.

Norske Hus er et historisk gammelt bjælkehus fra 1788 som nu er restaureret og indrettet for ca. 2 mill. kr. Midlerne kommer fra kommunen, Slots- og Ejendomsstyrelsen, Lokale- og Anlægsfonden, Nordea Fonden og Friluftsrådets Tips- og Lottopulje.

Huset er en historisk perle oprindeligt bygget som oplevelseselement i et romantisk

haveanlæg tilhørende Frederiksberg Slot. Frederik d. 6. har haft sin gang i huset og Adam Öhhlenscläger nævner huset i sine barndomsindrykninger og skrev senere et digt om huset. Som en del af haveanlægget kaldt Norske Partiet med bakker er der også et vandhul egnet til diverse undersøgelser.

Det lille skønne hus er indrettet med et opholds/undervisningsrum til max. 35 personer, et depotrum og toilet. Basen kan anvendes af skoler og institutioner på Frederiksberg, det vil selvfølgelig også blive anvendt til et antal offentlige arrangementer. Huset vil primært blive anvendt til natur- og kulturhistorisk formidling. Da naturvejledningen ikke har ressourcer til at bemane basen altid, kan den frit anvendes af ovennævnte grupper som kan booke huset elektronisk. Det primære formål er udeaktiviteter med huset som base for efterbehandling, spisning, opbevaring og andet.

Naturbasen er et meget velkomment supplement til vores lokale formidling i byen. Huset er placeret så det er i gåafstand fra de fleste skoler og institutioner i kommunen, hvilket er årsag til at vi forventer at anvendelsesgraden bliver meget høj. Ud over denne base, har vi hovedbrugerkontrakt med Naturcenter Herstedhøje i Vestskoven, hvor vi sidste år havde ca. 15.000 frederiksberg-hoveder på besøg. Derudover har vi også en brugerpart i naturbasen Grevmosehus i Rude Skov. ”Vi glæder os meget til at komme rigtigt i gang og få lagt liv og sjæl i det gamle skønne hus”, siger **Hans-Jørgen Rasmussen**, Naturvejleder Vej- og parkafdelingen Frederiksberg.

(AN)

Ny Urban miljø- og naturvejleder

Efter Marianne Mark har skiftet job til DET GRØNNE HUS i Køge, viderefører Felix Becker den urbane naturvejledning i Træstubben (www.traestubben.com) / Vesterbro Naturværksted, hvor man bl.a. arrangerer forløb for lokale skoler og børnehaver. Vores 3 temaer for perioden op til sommer er:

- vi laver mad til fugle
- byens lyd
- myrer

Desuden holder vi ”Åben have” hver 1. torsdag om måneden.

Nogen af mine fokusområder er:

- udvikling af musisk - sanselig naturformidling i byen
- Udvidede åbningstider af naturværkstedet i samarbejde med frivillige, lokale brugergrupper og institutioner.

”Jeg er uddannet musiklærer og cand. pæd. i pædagogisk psykologi, starter på naturvejlederuddannelsen i 2010, og har tidligere været igangsætter og daglig leder af TRYLLEHAVEN - cirkusplads og friluftsatelier - i Vanløse på et ubenyttet baneareal direkte ved stationen, nu Føtex m.m.” siger Felix Becker, Urban Miljø- & Naturvejleder MILJØPUNKT Vesterbro/Sydhavn.

(AN)

Fra Øhavets Smakkecenter på Strynø fortæller Rikke de Neergaard:

Øhavets Smakkecenter er ved at ise inde. Færgen til Rudkøbing er på overarbejde, men vi, der arbejder på øen, kan abstrahere og nyde sangsvanerne og isvinterens skønhed i fulde drag. Trods den knirkende færgeforbindelse har vi på centret store armbevægelser. Fra februar starter vi et nyt koncept op, der kombinerer naturvejledning og aflastning for Langelands særligt udsatte børn. Det er et projekt, der udspringer fra vores sommerlejre for samme målgruppe. Sommerlejrene har kørt i nu 2 år. Ungerne skal bo på centret i én weekend om måneden og nyde godt af en god blanding af aktiviteter, omsorg og nærvær. Men et godt projekt kommer sjældent alene. Fra marts måned skyder vi endnu et projekt i gang.

Smakkecenteret har med bidrag fra ø-støttemid-

lerne programsat en Ø-guide miniuddannelse for øboere på de Sydfynske småøer. Det kommer I forhåbentlig til at høre mere om da målet er, at det skal være almen viden, at der en bestemt ugedag hele sommeren vil være guidede ture på samtlige Sydfynske øer.

Mads Brodersen, der driver Vends Motorik- og Naturskole, har følgende præsentation af sit foretagende:

Vends Motorik- og Naturskole er et lille selvstændigt foretagende. Det begyndte med en målsætning om at skabe et naturvejledningstilbud til Nordvestfyn (Vends Herred). Da det ikke lykkedes at skaffe kommunal medfinansiering, selvom der var udsigt til tilskud fra Friluftsrådet, endte det med at jeg/vi besluttede os for at, vi for f... da bare gjorde det selv.

Helt nemt er det dog ikke at leve af naturvejledning, så hurtigt kom der andre vinkler på biksen. I dag er vi endt med at have to hovedområder, hvorunder der så er en masse underliggende punkter. Hovedpunkterne er naturligvis motorik og natur. Disse områder arbejder vi ofte med i sammenhæng, men også set hver for sig. Foruden mig selv og hunden, er der tilknyttet en del freelancere. Nogle er på fuld tid, mens andre måske bare har et par opgaver om året. I 2009 arbejdede vi blandt andet med: Naturvejledning, friluftsvvejledning, kajakkurser, efteruddannelse, deltagelse i uddannelsesforløb, motorikvejlederuddannelse, inspirationskurser, legepladsrådgivning, foredrag, afvikling af konferencer, forskning og projektarbejde.

I øjeblikket arbejder vi med at videreudvikle, så der kommer flere "pakker" som f.eks. "Den rullende blå flag station", "Naturvikaren", sejlads og kystfriluftslivs kurser (også for naturvejledere), videreudvikling af vores "Leg for livet" koncept, etablering af motorikrum til test og træning og meget andet.

Hvis du har lyst til at vide mere, så gå på:

www.motorikognatur.dk

(JVC)

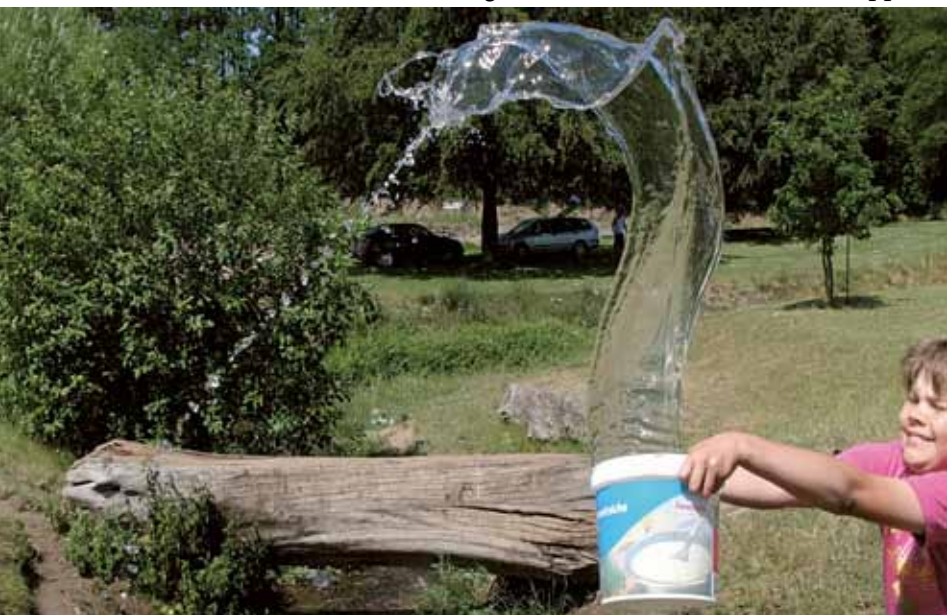

"Film naturen og gør den synlig – med 1200 billeder i sekundet"

Sommernaturskolerne er en succes på Trente Mølle. De svarer til DBU's Fodboldskoler og tilsvarende. Børnene er vilde med det! På Trente Mølle bruges sommernaturskolerne også til at eksperimentere med nye undervisningstilbud. I forbindelse med en af sommernaturskolerne søgte Trente Mølle Dansk Naturvidenskabsformidling om midler til indkøb af 2 highspeed kameraer. Kameraerne indgår nu som en del i projektforsøbet "Film naturen og gør den synlig". 1200 billeder i sekundet og man kan se ting, man ellers ikke kan se: Insekternes vingeslag, vandets egenskaber, og en vandmelons møde med en appelsinkanon er ting, man pludselig kan blive

meget klogere på. På baggrund af erfaringerne på sommernaturskolen arbejdede Bjarne Johansen (Trente Møllens energi og teknik mand) og en lærerkollega videre med temaet, og sendte det ind til konkurrencen "DM i naturfag 2009". Her gik de sammen med 11 andre deltager videre til finalen. Det blev ikke til en medalje, men efter sigende var det tæt på. Men det blev til megen opmærksomhed og mange nye kontakter. Næste skridt er så at få erfaringerne implementeret i naturskolens undervisningstilbud, sammen med time-laps opstillinger, alm. videokamera etc. Og det er givet ikke sidste gang vi stiller op i "DM i naturfag". Og det vil ikke blive mindre sjovt - hvis flere naturskoler havde lyst til at tage konkurrencen op med folkeskoler og gymnasier."

Læg lige mærke til udfordringen i sidste linje: "Og det vil ikke blive mindre sjovt - hvis flere naturskoler havde lyst til at tage konkurrencen op med folkeskoler og gymnasier", siger Leif fra Trente Mølle

(JVC)

Verdens børn diskuterer klima

Københavns Rådhus summerte hele den første uge i december af stemmer fra børn og unge fra hele verden, der var mødtes for at diskutere klimaforandringer. Særligt stort indtryk gjorde de personlige beretninger fra børn der lever med effekterne af klimaændringer i hverdagen, f.eks. Bridgette Makhubedi der fortæller: "Climate change is affecting Africa. One day, two weeks before I came here, there were floods. I couldn't go to school and I was writing exams. My house was full of water". De unge klimaambassadører arbejdede i workshops med reduktion af drivhusgasser, klimatilpasning samt "Disaster risk reduction" og blev desuden trænet i at lave projekter, radioudsendelser o.m.a.

De københavnske skoler havde tilbudt at være værter for de unge klimaambassadører og havde tilrettelagt en række spændende klimaaktiviteter, bl.a. en workshop om udvikling af flydende skoler med unge fra Maldive. De unge skulle selvfølgelig også ud i naturen så alle Københavns natur- og miljøskoler samt en lang række an-

dre besøgssteder fik under Børneklimateopmødet besøg af mere end 900 klimaambassadører og københavnske elever, der oplevede hands on klimaformidling på 19 forskellige ekskursioner.

Børnenes klimatopmøde blev arrangeret i et samarbejde mellem Københavns kommune og Unicef Danmark. I topmødet deltog

164 børn i alderen 14-17 år fra 44 lande fra hele verden, hvoraf halvdelen var udviklingslande. ”De unge fortsætter klimadebatten på www.uniteforclimate.org”, siger Dorte Salomonsen, Øresundsmiljøskolen

(AN)

Ud i det grønne

Red Barnet har modtaget næsten 350.000 kr til udvikling og etablering af tre shelter- og aktivitetspladser i tre danske skove. Pengene kommer fra Miljøministeriets pulje for Grønne Partnerskaber.

I opbygningen af de nye shelterpladser involveres udsatte børn, Red Barnets mange frivillige, fagvoksne fra samarbejdsinstitutioner, Dansk Røde Kors, DGI, samt naturligvis Skov- og Naturstyrelsen.

Pladserne skal etableres i løbet af 2010 og 2011 i Sønderjylland nær Aabenraa, på Fyn nær Odense, samt på Østsjælland. På Østsjælland er målgruppen fx asylbørn og deres familier.

Pladserne i skovene skal være en platform for kommende aktiviteter, udeskoleforløb for børn med særlige behov, samt friluftskurser for Red Barnets frivillige. I tillæg hertil vil pladserne også være tilgængelige for andre brugere.

Indretningen af pladserne vil fx skulle tage hensyn til udsatte børn særlige behov for tryghed, og inspirere til motoriske udfordringer og relationsdannelse.

Dette nye projekt er en forlængelse af et grønt partnerskab som Red Barnet indgik med miljøministeren i april 2008, hvor bl.a. en naturtrailer og friluftskurser for frivillige indgik. I forbindelse med den nye støtte har (forhændværende -red.) Miljøminister Troels Lund Poulsen og Red Barnets Generalsekretær Mimi Jakobsen på et møde i oktober 2009 aftalt at fortsætte og udvide samarbejdet med at give social udsatte børn og unge i Danmark oplevelser og læring i naturen.

Læs mere på www.redbarnet.dk/natur.

Her kan bl.a. downloades en ny evalueringsrapport om projektet.

Thor Hjarsen, projektkoordinator og naturvejleder

(AN)

Nyt fra netværkene

Nordjysk Netværksmøde i Aalborg Zoo februar 2010.

Kan savannens konge lide kulde og sne?
Vintervejret med frost og sne bød på en speciel oplevelse i Zoo, hvor mere end 30 naturvejledere og naturformidlere var samlet i Aalborg Zoo til det årlige netværksmøde og det blev både en faglig og kollegial succes.

Omvisning i Zoo

Årets værter var Aalborg Zoos formidlere Susanne Solskov, Morten Smetana og Rikke Kruse og de havde tilrettelagt en omvisning, hvor der blev fortalt om havens kuldeelskende dyr. Vi så kameler og lamaer med centimeter tykke pelse stå og gumle i sneen. Trods den lange kuldeperiode var bassinerne hos søløver, isbjørne og pingviner isfrie, hvilket skyldes, at vandet er kunstigt havvand. Et relevant spørgsmål var, om der var tegn på at dyrene ændrer adfærd på grund af klimaændringerne og her ser det ud til at netop pingvinerne ændrer adfærd, hvor de nu er begyndt at yngle og skifte fjerdragt flere gange om året. Der var bidende koldt i haven og man så ikke skyggen af en elefant, da de har risiko for at få frostskeer på ørene.

Hos isbjørnene var der stor aktivitet, da der var fodertid. Menuen stod på vitaminer i form af rodfrugter og æbler. Der blev fortalt om en international interesse for avlsarbejdet og succesen med isbjørnefødsel formidlet via webcam. Og til spørgsmålet om løver kan lide kulde og sne er svaret, ja. De virkede i deres bure aktive med en flot tyk og tæt pels. Nye planer for Zoo vil forhåbentligt skabe rigtig gode betingelser for især løverne. Vi besøgte Zoo's skoletjeneste, der efterhånden har 25 år på bagen. Her formidles om globale problemer som klimaændringer og udnyttelsen af truede dyr til naturmedicin og beklædning. I skufferne lå eksemplere på souvenirs af, slangeskind, dele fra tiger, elfenben og meget mere.

Nyt fra det nordlige netværk

Efter frokosten var der taletid til alle, hvor der blev orienteret om naturvejledningen i regionen, et meget vigtigt element i netværksmødet, hvor det er muligt at dele erfaringer, fortælle om nye tiltag og uddele ros og ris om naturvejledningens betingelser i en krisetid. Generelt er naturvejledningen blevet noget samspilsramt i forbindelse med kommunesammenlægningen og flere kommuner i det nordjyske mangler en egentlig holdning til om man vil have naturvejledere ansat i kommunerne, så som der blev givet udtryk for af flere deltagere har naturvejledningen dårlige vilkår, specielt i Rebild og Mariager Fjord, Brønderslev og Thisted Kommuner.

På trods af de noget dystre meldinger blev der fortalt om flere spændende formidlingstiltag. Ved Tingbæk Kalkminer er der indviet et nyt formidlingscenter, hvor der formidles om det rindende vand. I Rebild starter man ny naturskole for folk med andre behov. De grønne guider i Skagen har travlt med formidling af klimaet og friluftslivet, og i Brønderslev har de grønne guider fået tildelt kommunens miljøpris for "Skoven er din". I Aalborg kommune investeres i en saltvandstrailer, som skolerne kan rekvirere sammen med en naturvejleder. Halkær Mølle sætter fokus på rundvisning for voksne. Infohuset i Østerådalen er genåbent efter en brand. Der er etableret en ny hytte til brug for skoler og børnehaver i Haslund Plantage. På østky-

sten samarbejdes om projektet "Spor med Ord" som vi helt sikkert kommer til at høre mere om. Aalborg kommunes skoletjeneste forsøger at bære skolefagene ud i andre rammer ved et tværfagligt samarbejde med naturformidlere. Nordjyllands Historiske Museum arrangerer natur – og kulturture omkring Limfjorden. I Lille Vildmose arbejdes på et smaltbaneprojekt og i år arrangeres et utal af ture ind i de hegnede skove. Skov- og Naturstyrelsen Himmerlands vildkonsulent arbejder med et demoprojekt ved Aars om vildtvenligt landbrugsdrift og deres naturvejledere er involveret i projekterne Genplant Planeten og Get Moving. I Rold skov er der dannet et kulsvierlag. En ny folder er på vej om naturfitness. På Mors samarbejder museet med Sundhedscentret om natur og motion. Også i Thy fokuseres meget på friluftsliv og sundhed og her kommer man givetvis til at opleve dans i naturen. I Vesthimmerland arbejdes på en naturformidlingspolitik. Et nyt og økonomisk givtig område er formidling af naturværdierne i Vindmølleområder. Endeligt skal nævnes at Aalborg Zoo er vært ved den årlige naturvidenskabsfestival og opfordre til at naturvejlederne i regionen går sammen om en formidlingsstand.

Næste års netværksmøde

Dagen sluttede med at aftale lokaliteten for næste års netværksmøde, som afvikles primo februar og her løb Knivholt ved Frederikshavn af med værtsrollen. Bo Storm som er naturvejleder i Frederikshavn Kommune vil gerne bruge netværkets erfaringer til at arbejde med naturvejledning på Knivholdt (en spændende måde at udnytte netværksamarbejdet på). Alle takkede "Tak til værterne i Aalborg Zoo", og Naturvejleder Tommy Jensen Nordjyllands Historiske Museum skrev teksten og optog billederne.

Ny klimaskov syd for Aalborg

I anledningen af Klimaåret 2009 og i forbindelse med projektet "Genplant Planeten" blev der d. 2. december indviet en klimaskov ved Drastrup, hvor alle skoler i Aalborg kommune har mulighed for at bidrage til en global skovrejsning for at nedbringe udledningen af CO₂. Mere lokalt er de med til at sikre deres eget drikkevand og samtidig får de i deres undervisning en forståelse af vigtigheden i at plante skove til gavn for miljøet og klimaet.

Indvielsen blev foretaget af Aalborg Kommunes Rådmand for Skole- og Kultur Henrik Thomsen og Skovrider Bendt Egede Andersen, Skov- og Naturstyrelsen, Himmerland sammen med en masse skoleelever. Herefter blev der afsløret en kæmpe klimabænk, hvorefter skoleelever fortsatte arbejdet med tilplantningen under kyndig ledelse af skovfolkene.

Klimaskoven er en part af et kommende større skov- og naturområde på ca. 600 ha, der skal sikre drikkevandsressourcer og skabe plads til friluftsliv og naturoplevelser. Skov og Naturstyrelsen stiller arealerne, planteekspertisen og materialer til rådighed for skolerne. Klimaskoven er delt op i mindre parceller og hver skoleklasse eller skole, der tilmelder sig får sin egen parcel. Den enkelte parcel får et tema som f.eks. duft, bær, insekter osv. som plantes i et 3m bredt bælte og inde i parcellen plantes en blanding af skovtræer.

Projektet varetages af Naturvejleder og skovløber Lars Wachmann, Skov- og Naturstyrelsen og kontakten til skolerne varetages af Naturvejleder og skolekonsulent Jens Bak Rasmussen, Aalborg kommune. Begge naturvejledere har nydt det gode samarbejde, netværket og undervejs udvekslet gamle minder fra deres naturvejlederuddannelse, hvor de gik på samme hold.

(TJ)

SKANDINAVIENS STØRSTE UDVALG I KVALITETS OPTIK FINDER DU HOS ASTRO A/S

Vortex Optics Viper

- ED (extra-low dispersion) objektivlinse.
- Fasekorrigeret prismer XR sølv coated optik.
- 100% vandtæt/dugfri med Argon gas.
- 30 års VIP garanti.

6x32 • 8x32 • 10x32 • 8x42 • 10x42
12x42 • 8.5x50 • 10x50 • 15x50

Priser fra..... kr. 3.779,-

Vixen Apex Pro

- Full multicoated optik.
- Fasekorrigeret tagprisme.
- 100% vandtæt/dugfri med nitrogen gas.
- 30 års garanti.

8x25 • 10x25 • 8x42 • 10x42 • 10x50

Priser fra..... kr. 1.999,-

Vixen Atrak

- Full multicoated optik.
- Kraftig gummiarmering.
- 100% vandtæt/dugfri med nitrogen gas.
- 30 års garanti.

8x25 • 10x25 • 8x32 • 8x42 • 10x42
8x50 • 10x50 • 8x56

Priser fra..... kr. 1.299,-

Vixen New Foresta

- Full multicoated optik.
- Ergonomis "open-hinge" design.
- 100% vandtæt/dugfri med nitrogen gas.
- 30 års garanti.

8x32 • 10x32 • 8x42 • 10x42 • 10x50

Priser fra..... kr. 3.399,-

Bresser mikroskoper

Kæmpe udvalg i kvalitets mikroskoper fra tyske Bresser. Alt i stereolupper, biologimikroskoper, digital kamera og tilbehør...

DINO-Lite

DINO-Lite er et kompakt, håndholdt digitalt mikroskop, som indeholder mange flere muligheder end et almindelige mikroskop.

- VGA eller 1.3MP opløsning.
- Måle- og kalibreringssoftware.
- 10-50x og 200x forstørrelse.
- Stander og holder kan købes som tilbehør.

Priser fra..... kr. 2.249,-

Astro skolesæt

Komplet pakke med håndkikkerter, dáselupper, pincet lupper, folde lupper, kompas, stand lupper, botaniklupper m.m.

Samlet pris kun.... kr. 699,-

Bresser Junior

Ny Junior serie fra Bresser med alt i teleskoper, mikroskoper, lupper, håndkikkerter m.m. Perfekt som skolesæt...

Husk når du handler hos Astro A/S, får du som naturvejleder 10% rabat på alle produkter i denne annonce.

ASTRO Astro A/S • Vandmanden 12B • DK-9200 Aalborg SV • Telefon 9636 4545 • E-mail: astro@2astro.dk • www.2astro.dk. ASTRO

www.naturbutikken.dk

Ved køb af 10 enheder gives yderligere 10% rabat

China porro+ 8x40
Lysstærk porroprisme-kikkert, særdeles velegnet til begyndere og brillebærere pga. det store synsfelt. Et godt bud på klassesæt. Vandtæt og gummiarmeret. Normalpris 1.165,-
Naturvejlederpris 1.049,-

China 8x32
Handy lille kikkert velegnet til børn samt insektstudier pga. den lave vægt, store synsfelt og nærfokusering helt ned til 1,5 meters afstand. Normalpris 1.385,-
Naturvejlederpris 1.247,-

China tagprisme 42 mm.
Robust og mekanisk velfungerende tagprisme-kikkert til naturvejlederen der vil kræse lidt ekstra for brugerne, uden at det koster hele budgettet. Gummiarmeret og vandtæt. 8x42 eller 10x42. Normalpris 1.765,-
Naturvejlederpris 1.589,-

China 70 mm.
teleskop med 23-70x zoom-okular og beskyttelsestaske. Vandtæt og nitrogengasfyldt. Fortrinligt som klassesæt. Man får ualmindelig meget kvalitet for pengene. Normalpris 2.465,-
Naturvejlederpris 2.219,-

China ED 82 mm.
Topklasse-teleskop med Flouridglas inkl.2 okularer med 30x og 25-75x forstørrelse samt beskyttelsestaske. Meget tæt på Leica, Zeiss og Swarovski i kvalitet, men kun til en trediedel af prisen. Normalpris 6.885,-
Naturvejlederpris 6.199,-

naturbutikken@dof.dk
Tlf. 33 28 38 38
Dansk Ornitologisk Forening

HAR DU FÅET VORES NYE hovedkatalog?

Kataloget indeholder mange spændende nyheder til undervisning i biologi, bioteknologi og natur/teknik.

Har du ikke modtaget kataloget, eller har du brug for et mere, er du meget velkommen til at rekvirere et.

Varerne kan også ses og bestilles på vores hjemmeside med webshop.

Ring til os eller klik ind på siden og bestil et brugerlogin, hvis du ikke allerede har et.

Gundlach A/S
Silkeborgvej 765 · 8220 Brabrand

Tlf. 8694 1388
Fax 8694 2486

gundlach@gundlach.eu
www.gundlach.eu

30 1383 ZENITH 8 x 25

En lille, kompakt bygget vidvinkelkikkert, der er let at have med i lommen.

Synsfelt: 143 m / 1000 m.

BaK-4 prismer.

Mål: 12 x 10 cm. Vægt: 360 g.

Med taske kr. 575,00

Pr. stk. ved 10 stk. kr. 550,00

30 1386 ZENITH 7 x 50

En glimrende elevkikkert, solidt bygget med gummiarmoring for bedre greb, robusthed og lang levetid. Vidvinkeloptikken med 7 x forstørrelse giver et roligt og stabilt billede.

Synsfelt: 116 m / 1000 m.

Mål: 19 x 19 cm. Vægt: 830 g.

Med taske kr. 495,00

Pr. stk. ved 10 stk. kr. 475,00

30 1385 ZENITH 8 x 40

Som foranstående.

Vidvinkeloptik og god lysstyrke

- og mindre vægt !

Synsfelt: 140 m / 1000 m.

Mål: 14 x 18 cm. Vægt: 670 g.

Med taske kr. 465,00

Pr. stk. ved 10 stk. kr. 445,00

Scandidact

www.scandidact.dk

Tlf.: 49 13 93 33 • Fax: 49 13 83 85

E-mail: admin@scandidact.dk

Foto: Allan Gudto Nielsen

Hold øjne og ører åbne...

NATURvejleder håber alle læsere vil nyde det spirende forår, som nu endelig er her.

I skal alle have tak for de mange fine bidrag til bladet
- vi glæder os til at se flere...

Vi glæder os også til at hilse på rigtig mange af jer på Årskonferencen 21-23 april